

KLASSE

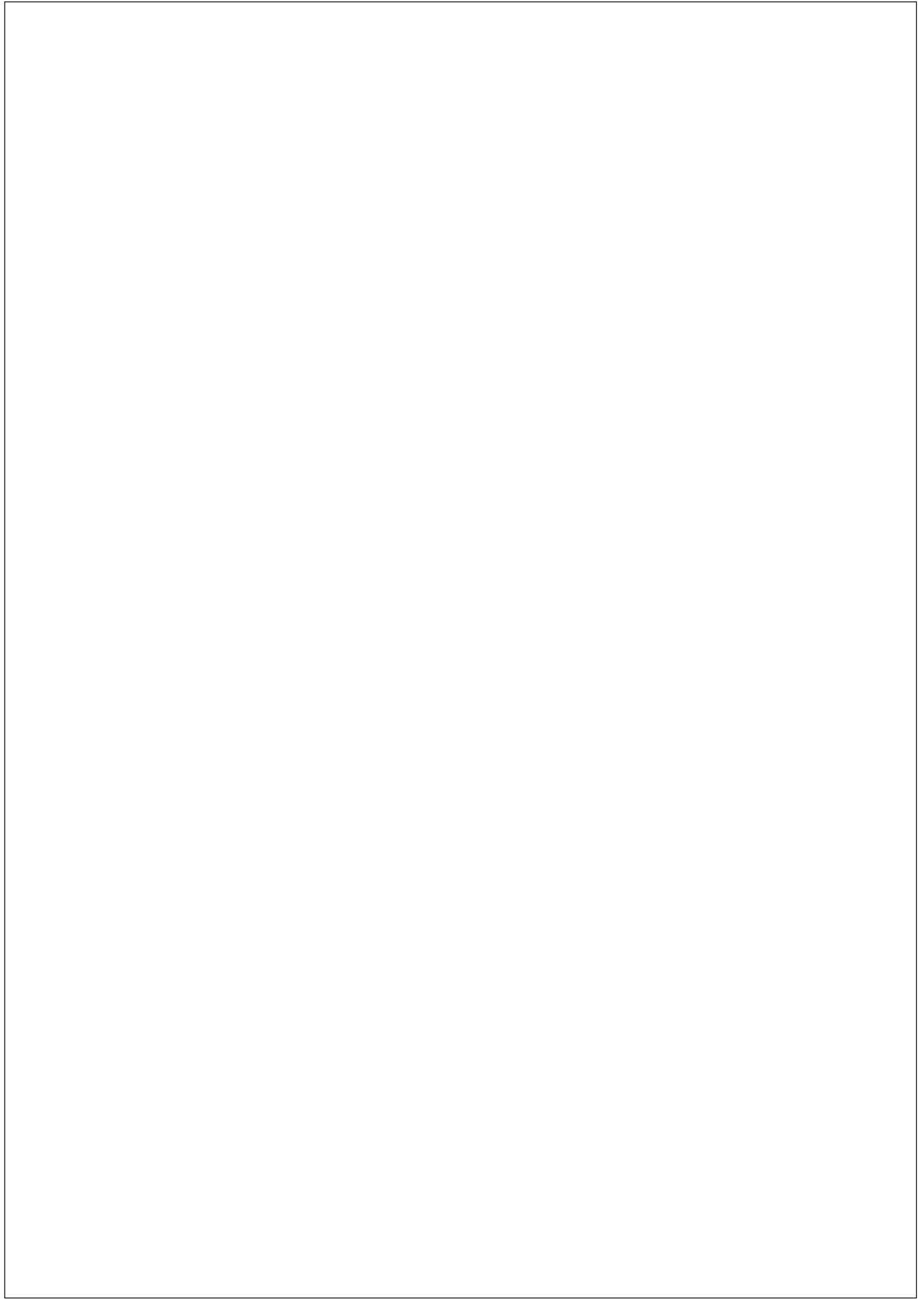
Maandblad voor Onderwijs in Vlaanderen

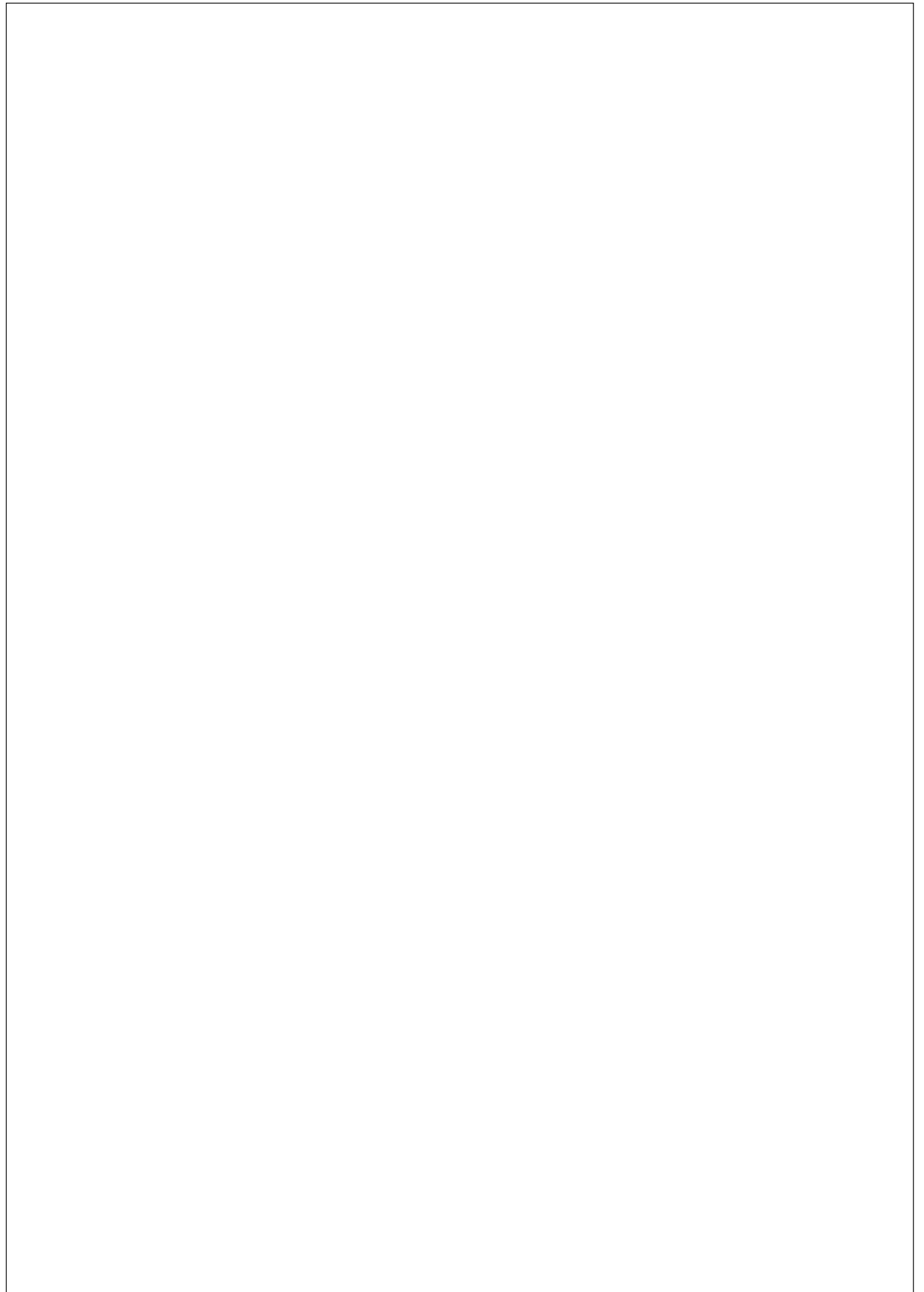
DE MOTIVATIE

Waarom geeft u les?

NOVEMBER 91

(advertentie)

(advertentie)

KLASSE

Maandblad voor Onderwijs in Vlaanderen
Uitgegeven door het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap Departement Onderwijs

Redactie

Leo Bormans
Patrick De Busscher
Gaby De Moor

Koningsstraat 138
8ste verdieping
1000 Brussel
Tel. redactie 02-211 46 60
Tel. abonnementen en administratie 02-211 46 58
Telefax 02-211 46 61

Productiesecretariaat

Anny Lecocq

Administratie

Diana De Caluwé

Verantwoordelijke uitgever

F. De Smul

Voorzitter Redactiecomité

J. Helincks, directeur-generaal

Foto's : Luc Daelemans

Cartoons : Dirk Vercampt

Lay-out : Artefact, Leuven

Gedrukt op de persen van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departementen Onderwijs en Leefmilieu & Infrastructuur.

Abonnementen

- 700 fr. per jaar (10 nummers)
- Speciaal tarief uitsluitend voor leerkrachten : 450 fr. op rekening-nummer 091-2203004-66 van Ministerie Vlaamse Gemeenschap, Departement Onderwijs, Informatie en Bibliotheek, Koningsstraat 150, 1000 Brussel, met vermelding van naam, voornaam en adres.

Uw onderwijsliteratuur :

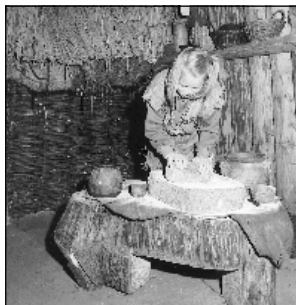
Centrale Bibliotheek
Koningsstraat 150, 1000 Brussel.
Tel. 02-210 53 73
Uitlening per post:
Tel. 02-210 53 80

Uw vragen over onderwijs :

Centrum voor Informatie en Documentatie
Koningsstraat 150, 1000 Brussel.
Tel. 02-210 54 00

De motivatie neemt af. Een onderzoek. VIZIER p. 6

Met de klas naar de prehistorie. ACTIE p. 16

En wat doe je als ze niet luisteren ? FORUM p. 26

IN DIT NUMMER KLASSE nr. 19 NOVEMBER '91

VIZIER

p. 6-15

Hoe **ge(de)motiveerd** zijn de Vlaamse leerkrachten en wat zijn daarvan de oorzaken ? Een spraakmakend onderzoek van de KUL. Daarin komen de leerkrachten zélf aan het woord over inzet, stress, leerlingen, directie en alles wat het beroep (on)aantrekkelijk maakt. Spijkers met koppen.

ACTIE

p. 16-19

- Met de klas een week **leven in de prehistorie**.
- Honderdduizenden leerlingen kampen met **leermoeilijkheden**. Een geïntegreerde aanpak.
- Hoe help je die ene **zondebok** in elke klas ?

GIDS

p. 20-23

- Steeds meer leraars en leerlingen maken gebruik van de **Europese actieprogramma's**. Een overzicht.
- **Gezondheid** is ook een kwestie van opvoeding.
- De **koppen zijn geteld**. Een analyse van de leerlingenaantallen tijdens vorig schooljaar.

PERS

p. 24-25

Onderwijsinformatie met de schaar bijeengeharkt uit de binnen- en buitenlandse pers.

FORUM

p. 26-30

- Dat is geen werk voor een vrouw ! Kansen van **meisjes**.
- Een nieuwe weg voor **sociale promotie** : permanente vorming.
- Knelpunt : **ze luisteren niet !**

DE INFOLIJN

p. 31

De infolijn is er voor al uw vragen over onderwijs. Moet er nog zand zijn ?

IDEE

p. 33-38

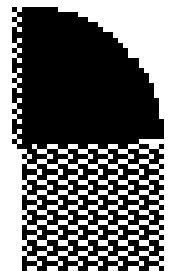
Tientallen **tips voor actief onderwijs** met in elke rubriek een klasstip van de maand. Ook goede wijn heeft een krans.

HET VELD IN

Waar blijft u het allemaal halen, vragen lezers ons wel eens. Geen probleem. Onderwijs is zo'n ruim veld met zoveel ploegers, kwekers, kijkers en burens dat vooral de selectie uit het aanbod ons bezighoudt. Bovendien contacteren ons steeds meer mensen die met twee voeten (en al de rest) in het onderwijs staan. Doet u maar : per telefoon, brief of fax. Wij trekken samen met u het veld in.

Volgende keer confronteren we u met **probleemgedrag van jongeren**.

Alsof u daar nog niet genoeg mee te maken hebt.

DE WAAROM

onderwijs heeft bijgevolg moeite om waardevolle personen aan te trekken en te behouden. In rechtstreekse contacten bevestigen schooldirecties en leerkrachten de onvrede, en zelfs crisis.»

Onderzoekster Lut Schops : «Vanuit deze enquête kunnen wij besluiten dat het ongenoegen van de leerkrachten secundair onderwijs over verscheidene, maar erg specifieke zaken diep verankerd is en verder reikt dan een klacht over onderbetaling. Dat de motivatie van de Vlaamse leerkrachten aangetast is, lijdt geen twijfel.»

Het probleem is niet typisch Vlaams. Ook in het buitenland doet zich hetzelfde voor. De OESO waarschuwt de Westerse regeringen al enige tijd voor de kwalitatieve gevolgen van de da-

U hebt al vaker gehoord over de zogeheten «malaise in het onderwijs». Aan de Leuvense universiteit werd nu een grootscheeps onderzoek uitgevoerd naar (de)motivatie in het secundair onderwijs.

Prof. Willy Lens : «De arbeidsomstandigheden worden aan de kaak gesteld. De aantrekkingskracht van het

beroep daalt. De lage wedde, benoemingsproblemen, dreigende reëffectatie, en het tekort aan promotiekanalen kunnen niet concurreren met het aanbod van een particuliere sector. De klachten over de onverschilligheid, en soms onhandelbaarheid van de huidige jeugd schrikken mogelijke kandidaat-leerkrachten af. Het

MOTIVATIE

GEEFT U LES ?

lende aantrekkingskracht van de onderwijsloopbaan.

Willy Lens : «De maatschappij investeert in een groep van mensen die zij de opleiding en vorming van een toekomstige generatie volwassenen toevertrouwt, en waarvan ze tegelijk de intellectuele en pedagogische waarde in vraag stelt. Op maatschappelijk vlak kan dat probleem moeilijk worden overschat. Wel lijkt het ons belangrijk om een onderscheid te maken tussen de leraar buiten de school, in de leraarskamer of de vakbond, en de leraar die dikwijls zeer gemotiveerd voor de klas verschijnt. Maar iedereen wendt zijn verantwoordelijkheid af. Leerlingen wijten de eigen school- en studiedesinteresse aan saaie lessen en leerkrachten. Ouders zien leerkrachten als de oor-

zaak van slechte schoolresultaten van hun kinderen, gaan niet akkoord met hun pedagogische aanpak, maar aanvaarden hen wel als kinderoppas. Schoolhoofden (inrichtende machten) en inspecteurs beschuldigen de leerkrachten en oefenen druk op hen uit. Beleidsmensen daarentegen willen de omvang van het probleem van demotivatie bij leerkrachten liefst niet overdrijven.

De leraar is de kop van jut. In ons onderzoek hebben we hem daarom zélf aan het woord gelaten. Geen theorieën dus maar een grondige exploratie van wat er leeft aan de basis. Wij wilden twee dingen weten : in welke mate is er sprake van demotivatie en waardoor wordt die veroorzaakt ?»

Dit VIZIER geeft het antwoord.

HET ONDERZOEK

Het onderzoek slaat alleen op leerkrachten secundair onderwijs. Maar ook de anderen zullen er veel in herkennen.

Het onderzoek werd uitgevoerd door prof. *Willy Lens* en *Lut Schops* van het Onderzoekscentrum voor motivatie en tijdsperspectief aan de Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen van de KUL.

Op het einde van het schooljaar '89-90 kreeg iedere zeventigste leraar op de loonlijst van het ministerie een uitvoerige vragenlijst. Bijna de helft reageerde en uiteindelijk werden de antwoorden van 720 (anonieme) leerkrachten verwerkt. Die kwamen voor 70 % uit het vrij gesubsidieerd net, voor 20 % uit het gemeenschapsonderwijs en voor 10 % uit de overige netten.

De enquête werd dus anderhalf jaar geleden ingevuld. Misschien zijn er intussen evoluties ten gunste of ten ongunste. De resultaten werden gebundeld in het eindverslag *Motivatie en demotivatie van leerkrachten secundair onderwijs : een exploratief onderzoek, april 1991*. De studie werd gefinancierd door het Fonds Collectief Fundamenteel Onderzoek met steun van het Departement Onderwijs, Dienst Wetenschappelijk Onderzoek. □

U kunt het volledige onderzoek verkrijgen bij het Departement Psychologie (KUL) - Tiensestraat 102 - 3000 Leuven - ☎ 016-28 60 01

HET IDEALISME

DE INZET NEEMT AF

Hoe sterk zet u zich in voor uw beroep : bij het begin van de loopbaan, op dit ogenblik en over vijf jaar ? Die inzet moesten de leraars op een waardenschaal tussen 0 en 100 aanduiden. En wat had u verwacht ? De inzet neemt af. Al is die in sommige gevallen nog bijzonder groot.

«Inzet» betekent uiteraard voor iedereen wat anders, zeker wat de ermee verbonden tijdsinvestering betreft. Met de volgende cijfers moeten we dus voorzichtig omspringen.

Zo'n 32 % van de leraars **startte** met totale inzet, 70 % situeert zijn inzet van toen tussen tachtig en honderd.

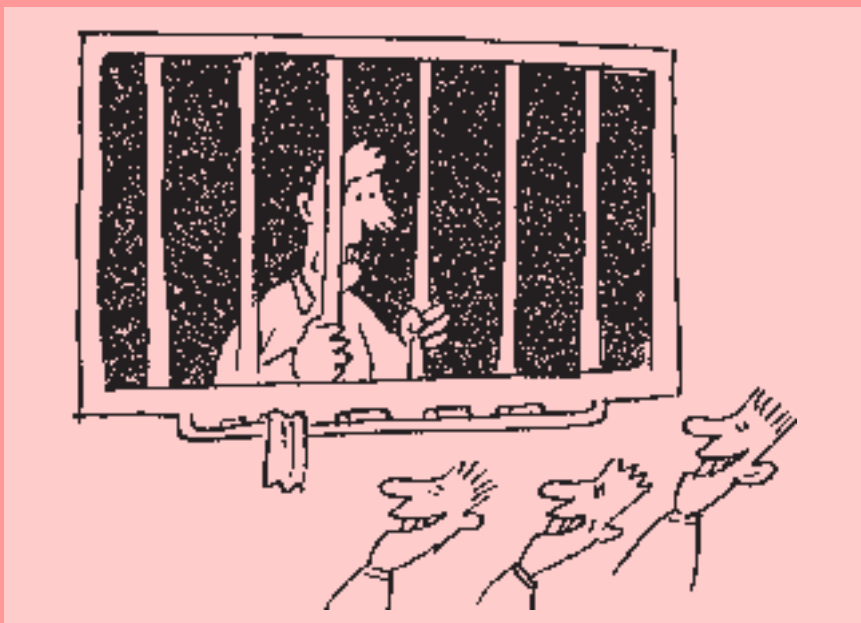
Op **het huidige ogenblik** zet nog 11 % zich volledig in. Ze vinden meestal ook dat de job dat vereist. Nog slechts 40 % geeft zijn inzet een cijfer boven de tachtig. **Over vijf jaar** denkt nog 7,5 % zich honderd procent in te zetten en maar 26 % schat zijn inzet dan nog boven de tachtig.

STEEDS MINDER

Tijdens de loopbaan neemt de inzet en parallel hiermee de motivatie, gestaag af. Bij het begin scoort nog 70 % meer dan tachtig, op dit ogenblik nog 40 % en over vijf jaar nog 26 %. Deze neerwaartse trend in de inzet van leerkrachten wijst volgens de onderzoekers in ieder geval op een afname van de motivatie voor het beroep en kan volgens hen niet alleen worden verklaard door het feit dat je met de jaren meer ervaring krijgt en minder lessen moet voorbereiden. Heel wat leraars beweren trouwens dat ze steeds méér werk hebben.

STRESS

Men ging op dit vlak ook het verband na met stresservaring. En dat verband bestaat inderdaad : de algemene inzet van leraars bij het uitoefenen van hun beroep neemt af naarmate hun stresservaring in het beroep toeneemt. □

OORZAKEN VAN (DE)MOTIVATIE

Nederlandse onderzoekers (o.a. *Van Ginkel, Demotivatie bij leraren, 1987*) kwamen tot de conclusie dat demotivatie van leerkrachten samenhangt met *taakintrinsieke aspecten van het beroep, zoals de omgang met leerlingen. Die resultaten worden niet zonder meer weerspiegeld in het Vlaams onderwijs. Waar halen wij dan onze (de)motivatie ?*

De best gemotiveerde leerkrachten ervaren hun keuze als een roeping. Zij onderwijzen graag en vinden voldoening in de omgang met jongeren. Daarnaast benadrukken zij de stimulerende waarde van vakanties, een goed lesrooster en een aangename werksfeer.

Demotiverend werken vooral de financiële onderwaardering, onbezoldigde nevenactiviteiten, veel administratief werk, gebrek aan respect en waardering en de desinteresse van de ouders. De onderzoekers besluiten dat het idealisme en de inzet wel aanwezig zijn maar dat een zee van belemmeringen en negatieve invloeden deze positieve ingesteldheid bij velen doet afbrokkelen.

LEERLINGEN EN OUDERS : DESINTERESSE

Eén op drie leerkrachten haalt zijn motivatie uit de leerlingen. Met geïnteresseerde, leergierige, dankbare en openhartige leerlingen kunnen werken ervaren leerkrachten als stimulerend voor hun inzet. Waardering en respect verkrijgen van leerlingen (en hun ouders), goede resultaten van leerlingen van je klas, zelfs oudleerlingen die slagen in hun verdere studies of gewoonweg in hun verder leven, of de jeugdige mentaliteit binnen goede klassen, het zijn allemaal zaken die een positieve invloed hebben op de motivatie voor het uitvoeren van de dagelijkse opdracht. Bijzondere aandacht gaat uit naar een goed contact met leerlingen, iets betekenen voor hen en er graag door gezien zijn.

Maar de leerlingen zorgen nog meer voor

IS ER, MAAR...

demotivatie (43 %) : geen respect, waardering, interesse... kortom de negatieve formulering van wat voor motivatie zorgt. Toch duikt hier plots sterk de rol van de ouders op. Zij vormen met hun desinteresse voor schoolse zaken, en volgens velen voor de opvoeding en begeleiding van hun kinderen in het algemeen een ernstige bedreiging voor de motivatie van de leerkrachten. Het gaat hier zowel om ouders die geen schoolse inspanningen van hun kinderen vragen, als degenen die te veel eisen.

DE PERSOON VAN DE LEERKRACHT : EEN ROEPING

Voor de meeste leerkrachten (68 %) moet een gemotiveerde leerkracht de kracht uit zichzelf halen. Het beroep is een roeping en wie gemotiveerd is heeft een welbepaalde persoonlijkheid : energiek, creatief, soepel, vriendelijk, met gevoel voor humor enz. Hij kan zijn gezag laten gelden, is luisterbereid, kan relativeren en is sociaal vaardig. Hij voelt zich nauw betrokken bij het hele schoolgebeuren en krijgt bovendien de nodige steun en waardering van zijn partners en gezin.

Demotivatie ligt voor veel minder leerkrachten (33 %) aan de persoon van de lesgever. De gedemotiveerde leraar vertoont dan precies de tegengestelde kenmerken van wat zojuist werd beschreven. Toch worden een aantal zaken extra benadrukt.

Naast de leerkrachten die een negatieve, of gewoonweg verkeerde beroepskeuze maakten, komen ook de louter extrinsiek gemotiveerden vroeg of laat in moeilijkheden. Hun keuze werd bij voorbeeld hoofdzakelijk beïnvloed door de vele en lange vakanties die het onderwijspersoneel geniet. Maar opvallende aandacht ging hier uit naar de sociale omstandigheden waarin gedemotiveerde leerkrachten zouden leven. Zij worden verondersteld geen of een slecht familiaal leven te leiden, waarbij zij ofwel te veel in beslag genomen worden door hun gezin, ofwel er te weinig tijd voor vrij (kunnen) maken. En dan zijn er nog de gezagsproblemen en de contactmoeilijkheden met leerlingen. Men ziet het nut van het lesgeven op de huidige wijze niet (meer) in, en men heeft niet (langer) de indruk leerlingen te kunnen boeien en beïnvloeden. We merken nog op dat de leeftijd, en daarmee samenhangend het aantal jaren dat men voor de klas staat, noch als strikt motiverende, noch als uitsluitend demotiverende factoren aangeduid worden.

DE COLLEGA'S : ONBELANGRIJK

Collega's spelen niet zo'n grote rol. Al zijn ze méér motiverend (13 %) dan demotiverend (7 %). Amper één procent rekent de omgang met zijn collega's tot de belangrijkste oorzaak van moti-

ORZAKEN VAN...	MOTIVATIE	DEMOTIVATIE
Leerlingen en ouders	34 %	43 %
De persoon van de leerkracht	68 %	33 %
De collega's	13 %	7 %
De directie	15 %	27 %
Inspectie en beleid	0,8 %	19 %
Lesgeven	34 %	25 %
Bijkomende aspecten	35 %	68 %
Loopbaan en waardering	7 %	19 %

vatie binnen het onderwijs. Slechte relaties, inmenging in privé- en schoolaangelegenheden, achterdocht en gebrek aan medewerking kunnen wel ernstige onderlinge wreveld opwekken maar ze worden erg weinig vermeld als effectieve oorzaken van demotivatie.

DE DIRECTIE : NIET STIMULEREND

De directie is vaker een bron van demotivatie dan van motivatie (27 % tegenover 15 %). Vooral de persoon zelf en het beleid dat hij voert zijn een bron van ongenoegen. Nogal wat directies worden met de vinger gewezen om hun oneerlijke verdeling van de lesopdrachten. Voorts werken demotiverend : een gebrek aan leiding en organisatorisch inzicht, gemis aan inspraak bij wat de leerkracht rechtstreeks aanbelangt (opdracht, methodes, didactische middelen,...), steeds hogere eisen die niets met lesgeven te maken hebben, gebrek aan steun (vooral bij conflicten met leerlingen) en een gebrek aan waardering voor de persoon of de bekwaamheid van de leraar.

INSPECTIE EN BELEID : ONBEKWAAM

«Onbekwaamheid» wordt hier zowel de inspecteurs, de politiek verantwoordelijken, het ministerie en de «Guimardstraat» ten laste gelegd. Amper 0,8 % haalt er motivatie uit. Voor één op vijf is het juist de bron van demotivatie : onbezonnen hervormingen, onaangepaste leerplannen, verlenging van de leerplicht, politiek gezwets, een achterhaald onderwijssysteem, overdreven bureaucratie enz.

LESGEVEN : DE VRIJHEID

In de eigenlijke opdracht van lesgeven vinden meer leerkrachten motivatie dan demotivatie (34 % tegenover 25 %). Wie zich interesseert voor zijn vak en zijn lessen goed voorbereidt haalt daar veel motivatie uit. Stimulerend werkt ook de mate van pedagogische vrijheid t.o.v. de leerlingen, de keuze van didactische middelen en de manier van lesgeven. Kan dat bovendien

in kleine, vrij homogene klassen waar men eventueel nog titularis van is, dan kan de pret niet meer op. Demotivatie vinden we op dit vlak opvallend meer in BSO en soms ook wel in TSO. Waar men het blijkbaar niet eens over geraakt is of lesgeven nu een afwisselende en uitdagende opdracht is of een stabiele, continue functie. En het is ook niet duidelijk of die zaken eenduidig remmend of stimulerend werken op de inzet van de leraar.

BIJKOMENDE ASPECTEN : MEER VERDIENEN

Motiverend werken de vele vakanties, een goed uurrooster, een aangename werksfeer en een vaste structuur. Zo'n 35 % van de leerkrachten vindt daarin zijn motivatie. Maar voor veel meer leraars (68 %) zit hier net de knoop : financiële onderwaardering, onbezoldigde nevenactiviteiten, stapels administratief werk, slechte lesroosters, reffectatie enz. Sommigen beklagen zich over de vele bijscholingen die hen worden opgelegd, anderen ervaren er een nijpend tekort aan. Weer anderen ervaren de dagelijkse druk van de veelal strenge en gedisciplineerde schoolse mentaliteit als een verschrikking. En leerkrachten technische vakken benadrukken een tekort aan industriële contacten.

LOOPBAAN EN WAARDERING : WEINIG AANZIEN

Wie ambitieus is en een carrière wil opbouwen moet voor de meesten niet in het onderwijs zijn. Uit zijn loopbaan en waardering haalt maar zeven procent leerkrachten energie. Bijna één leerkracht op vijf haalt daartegenover zijn demotivatie uit het gebrek aan aanzien en respect en de onderwaardering voor zijn persoon, prestatie, beroep, inzet en de rol van het onderwijs in de huidige maatschappij. Ze drukken hun bezorgdheid uit over het gestage verlies van goede krachten aan de privé en de jammerlijke vergrijzing van het totale lerarenkorps. □

«DE SCHOOL KAN ONTPLOFFEN!»

Hoe functioneert een gedemotiveerde leerkracht op school? Daar heeft de onderzochte groep leerkrachten een duidelijk beeld van. Wedden dat u in onderstaand lijstje niet uzelf maar wel uw collega herkent?

De overkoepelende typering luidt: «Jedere inspanning is hem te veel!» Dit gebrek aan inzet uit zich op allerlei vlakken.

Hij is afstandelijk tegenover leerlingen, toont geen interesse en werkt zelden zwakke leerlingen bij. Ondanks zijn autoritair optreden heeft hij nog vaak te kampen met tuchtproblemen. Zijn gebrek aan enthousiasme slaat over op de leerlingen en die behalen daardoor zwakkere resultaten. Hij sluit dikwijls een compromis met de leerlingen, waarbij hij het minimum eist in ruil voor een rustig lesuur.

Hij geeft zijn les zonder meer. Lesgeven is routine, een soort bandwerk met oogkleppen en oorstoppen. Hij houdt in het beste geval de leerlingen bezig maar brengt geen vernieuwing of variatie en geeft zo weinig mogelijk (te verbeteren) toetsen of taken.

Hij klopt zijn uren. Hij begint de les meestal te laat en is al vóór het belsignaal weg. Elk voorwendsel is welkom om geen les te geven, een uurtje studie in te lassen of gewoon thuis te blijven. Lesgeven vindt hij zeer vermoeiend en hij verlangt voortdurend naar het einde van de dag, de week en het schooljaar.

Hij bereidt zijn les slordig of niet voor. Hij leert niets meer bij over zijn vak en heeft er eigenlijk ook geen interesse meer voor. Bijscholing is aan hem niet besteed.

Voor hem kan de school ontploffen. Hij probeert met allerlei smoesjes aan naschoolse activiteiten te ontsnappen. Indien verplicht doet hij alleen het hoognodige maar

hij neemt geen initiatief.

Hij vit graag, lacht gemotiveerde leerkrachten uit en onderhoudt in het algemeen slechte relaties met zijn collega's. Er is altijd wel iets om over te klagen en te zeuren: de leerlingen, de directie, het lesrooster of zondig de hele maatschappij.

CYNISME

Sommigen zijn cynisch maar de meesten worden getypeerd door een zekere sloomheid en berusting. Merkwaardig is dat ze thuis soms wel interesse hebben voor interessantere nevenactiviteiten. Op school dragen ze er wél zorg voor dat ze administratief in orde zijn. Dat wel. □

IEDEREEN IS ANDERS

Iedereen haalt zijn (de)motivatie blijkbaar ergens anders. Vrouwen verschillen van mannen, jongeren van ouderen. Toch zijn er ook opvallende overeenkomsten.

De onderzoekers vergeleken van 37 factoren de remmende of stimulerende werking op tevreden en ontevreden leraars. De resultaten zijn soms voorspelbaar. Wie tevreden is vindt de omgang met jongeren, de inspraakmogelijkheden, de waardering enz. stimulerend. De anderen ervaren dat als remmend.

Slechts over twee aspecten denken tevreden en ontevreden hetzelfde. De **vakanties** oefenen voor beide groepen een stimulerende invloed uit op de inzet voor hun beroep. De **syndicale werking** op school vinden ze daarentegen allebei remmend voor hun inzet en wordt over het algemeen negatief geëvalueerd.

MIDLIFECRISIS

Minst gedemotiveerd zijn de jongste leerkrachten. De oudste groep relateert sterk maar hecht toch nog het meest belang aan hun verantwoordelijkheid als lesgever en opvoeder. De middengroep (tussen 36 en 45 jaar) vertoont het meeste negativisme. Dat komt overeen met ander onderzoek. De leerkrachten beleven de midlifecrisis waarschijnlijk sterker omdat hun beroep onlosmakelijk verbonden is met de idee van zelfrealisatie. Rond hun veertigste worden ze zich sterker bewust dat ze eigenlijk geen resultaat zien van hun werk.

VROUWEN

Vrouwelijke leerkrachten zijn meer tevreden met en beter gemotiveerd voor hun beroep dan mannen. Zij behalen bijna altijd de hoogste gemiddelden. De grootste stimulans putten zij uit hun omgang met de leerlingen en hun verantwoordelijkheid als lesgeefster. Ook stimulerender dan bij mannen vinden zij: de mogelijkheid tot creativiteit, de relatie met collega's, de bijscholing, de relatie met de ouders en de directie.

Mannen vinden het gebrek aan promotiemogelijkheden en de financiële en maatschappelijke onderwaardering van het beroep het ergst demotiverend.

IEDEREEN

Drie van de 37 factoren worden door iedere leraar als **motiverend** ervaren: de omgang met jongeren, de verantwoordelijkheid als lesgever en opvoeder en de vakantieperiodes.

Zeven factoren worden algemeen als **demotiverend** aangeduid: de reëffectatie, gebrek aan promotiemogelijkheden, lage maatschappelijke erkenning van het beroep, de hervormingen i.v.m. het eenheidstype, de ervaringen met inspectie, lesgeven in te heterogene klassen en de uitbouw van de syndicale werking binnen de scholen. Het gaat hierbij volgens de onderzoekers vooral om aspecten die niet onmiddellijk samenhangen met de kerntaken van lesgeven en activiteiten met leerlingen. Vooral externe factoren zorgen dus voor demotivatie.

DE NACHTMERRIE

Wat zijn de positieve en negatieve kanten van het beroep? Een opvallende vaststelling: de meest positieve kanten worden gekoppeld aan de eigen persoon, de meest negatieve worden toegeschreven aan externe factoren zoals arbeidsomstandigheden.

POSITIEF: JONG EN CREATIEF BLIJVEN

Kunnen werken in een klas waar men zich graag gezien en gewaardeerd weet bij de **leerlingen**, waar men respons krijgt op zijn les en kan vaststellen dat de leerlingen vorderingen maken in hun kennisverwerving wordt maar door 13 % van de leerkrachten als één van de meest positieve kanten van hun beroep vooropgesteld.

POSITIEVE KANTEN	
1. De eigen persoon	77 %
2. Het schoolgebeuren	56 %
3. Het klasgebeuren	27 %
4. De leerlingen	13 %

Lesgeven en het **klasgebeuren** stelt 27 % voorop. Zij vinden het positief dat ze op een relatief autonome manier een vak kunnen onderwijzen dat ze zelf interessant vinden. Ze noemen dat uitdagend en afwisselend.

Bij het **schoolgebeuren** horen ook de arbeidsvoorwaarden en -omstandigheden. Zo'n 56 % vindt daar positieve elementen in: veel vakantie en vrije tijd, relatieve vrijheid en zelfstandigheid, aantrekkelijke werktijden en het gespaard blijven van afstompemd bureauwerk.

De meest positieve aspecten van het beroep worden nochtans gekoppeld aan de **eigen persoon** (77 %). De meeste leraars halen hun arbeidsvreugde uit de kansen die ze hebben om met jonge mensen om te gaan en door dit contact zelf jong en creatief te blijven. Zij vinden voldoening in het doorgeven van hun kennis en levenswaarden en in het begeleiden en beïnvloeden van jongeren

in hun volwassenenwording. We vinden hierbij meer formuleringen waaruit blijkt dat leraars zichzelf via hun beroep *verdienstelijk* willen maken dan dat ze zichzelf in dit werk willen *bewijzen*.

NEGATIEVE KANTEN	
1. Arbeidsvoorwaarden	47 %
2. Leerlingen en ouders	30 %
3. De lestaak	26 %
4. De eigen persoon	23 %
5. De loopbaan	19 %
6. Maatschappelijke onderwaardering	18 %
7. Directie	15 %
8. Overheid en inspectie	15 %
9. De collega's	6 %

NEGATIEF: ONDERWAARDERING

Bijna de helft van de leerkrachten laat zich negatief uit over hun arbeidsvoorwaarden, vooral de wedde. Zij voelen zich financieel ondergewaardeerd en trekken daarbij een vergelijking met de privé-sector.

Verder voelen een aantal leerkrachten zich benadeeld omdat hun wedde niet gekoppeld is aan de kwaliteit van hun prestaties, noch aan hun effectieve inzet of bekwaamheid. Daarnaast klagen ze over het lestijdenpakket (de versnippering van lesuren, het aantal lesuren en discriminatie hierbij tussen praktijk- en theorieleerkrachten) en de veelal onvergoede overuren in de vorm van administratieve taken en andere nevenactiviteiten (klasseraden, wachtbeurten, vergaderingen, oudercontacten enz....).

Tweede steen des aanstoots zijn de **leerlingen en hun ouders**. Sommige leerlingen blijken door hun passieve, onverschillige houding, hun verbaal (en in een aantal gevallen fysiek) geweld leerkrachten bloed en tranen te doen zwellen en het hele klasgebeuren grondig te verstoren. Leerkrachten die tijdens de les geen aandacht noch medewerking verkrijgen van hun leerlingen en een kloof ervaren tussen zichzelf en de mentaliteit, interesses en waarden van hun leerlingen, bestempelen dit als één van de meest negatieve kanten aan hun beroep. Maar ook ouders bezorgen leer-

krachten moeilijke momenten, zowel door hun ongeïnteresseerdheid als door hun uitgesproken bemoeizucht.

Op de derde plaats staan aspecten die samenhangen met de **lestaak**: lesgeven in te grote klassen, de druk van de strikte en jaarlijks wijzigende leerplannen, het vele voorbereidings- en verbeterwerk, een vak geven dat weinig geapprecieerd wordt door leerlingen en collega's.

Maar leerkrachten vinden ook bij **zichzelf** heel wat redenen om te tobben: de conditie wil niet meer mee, je voelt je na jarenlange omgang met jongeren intellectueel stagneren, je worstelt met tuchtproblemen of bekomt niet de resultaten die je verhoopt in verhouding met de geleverde energie en inzet. En het is evenmin gemakkelijk als je vakken moet onderwijzen die je zelf niet interessant vindt of wanneer je je enthousiasme en idealen t.a.v. het onderwijs in het algemeen en t.a.v. de jongeren in het bijzonder voelt wegebben.

Eén op vijf leerkrachten klaagt over de **loopbaan**: reëffectatie, lang wachten op benoeming enz. Anderen schuiven de **maatschappelijke onderwaardering** naar voor: gebrek aan prestige en erkentelijkheid voor hun beroep. Ze voegen daar vaak hun ongenoegen aan toe over de vele bemoeiingen van onbekwamen en onbevoegden «die het altijd beter weten».

Zo'n vijftien procent van de leerkrachten uit kritiek op de **directie** en even veel leerkrachten wijzen met de vinger naar **overheid en inspectie**. Onbegrip en onderwaardering voor de persoon en de prestaties van de leerkracht, willekeur en betutteling in hun houding naar het onderwijspersoneel en incompetentie in de organisatie en het sturen van zowel de dagdagelijkse schoolactiviteiten als van het onderwijsbeleid op ministerieel niveau, zijn de harde woorden die hier vallen.

De **collega's** geven blijkbaar nog het minst reden tot klagen. Zo'n zes procent spreekt er zich negatief over uit. Ze verwijten hen vijandigheid en egoïsme, gebrek aan samenwerking, onkunde en gebrek aan persoonlijkheid. Ook het voortdurend gezeur en gekanker van collega's werkt deze mensen op de zenuwen. □

Leerkrachten en leerlingen zijn voor hun wederzijdse motivatie sterk op elkaar aangewezen. Daarom gingen de onderzoekers ook na hoeveel gedemotiveerde leerlingen een leraar heeft en waar hij daarvan de oorzaak legt. Alvast niet bij hemzelf, zo blijkt uit het onderzoek. En daarmee is de oplossing verder af dan ooit.

Hoeveel gedemotiveerde leerlingen hebt u ?

Geen of bij uitzondering	1,3 %
Eerder weinig	43 %
Ongeveer de helft	34 %
Eerder veel	19 %
Bijna allemaal	2,6 %

Meer dan één leraar op twee zit met minstens de helft gedemotiveerde leerlingen. Lesgeven in een klas zonder gedemotiveerde leerlingen komt alleen voor in het eerste jaar, terwijl je voor een klas vol gedemotiveerde leerlingen naar een (hogere) beroepsafdeling moet. Toch stelt ook bijna 45 % weinig of geen gedemotiveerde leerlingen in de klas te hebben.

Waar ligt volgens u de oorzaak van gedemotiveerde leerlingen ?

1. Bij de leerlingen zelf	56 %
2. Bij hun ouders	45 %
3. Bij vrienden	26 %
4. Bij naschoolse interesses	23 %
5. Bij het lesgeven	18 %
6. Bij het schoolsysteem/de overheid	16 %
7. Bij de leraar	7 %

Meer dan de helft van de leraars wijt de demotivatie aan de **leerlingen zelf**. Ze zijn lui, vlug tevreden en onverschillig of zitten in de verkeerde studierichting. ASO-leerlingen zijn te gemakzuchtig, sceptisch en vaak blazé of verwaand. BSO-leerlingen zijn te materialistisch en willen vooral «hebben», niet «zijn».

Op de tweede plaats worden de **ouders en het gezinsleven** verantwoordelijk gesteld. Ze duwen hun kinderen in afdelingen die ze niet aankunnen en vertonen verder weinig interesse (of eisen juist te veel). Heel wat leraars benadrukken het ontbreken van kwalitatieve aspecten in de relatie tussen ouders en kinderen. In lagere sociale klassen staat zo snel mogelijk geld verdienen nog altijd voorop en in KMO-middens valt de materiële verwenning zonder persoonlijke aandacht op.

Op de derde plaats komen **vrienden** en andere externe bronnen in de samenleving. De jeugd groeit op in een lakse, oppervlakkige maatschappij met weinig toekomstperspectieven.

Naschoolse interesses worden door één leerkracht op vier als oorzaak van demotivatie aangewezen. Hierbij gaat het niet zozeer om sport maar om de negatieve invloed van de televisie en het uitgangsvleven. Die vereisen geen fysieke of mentale inspanning en gaan ten koste van de studietijd.

Heel wat minder leraars leggen de oorzaak bij het **lesgeven**. In ASO verwijst men daarbij naar onaangepaste leerplannen en saaie schoolboeken, het 50-minutenstelsel en een laks beoordelings-systeem. In BSO stelt men dat veel vakken niets met de beroepskeuze van de leerlingen te maken

hebben en nog te theoretisch zijn.

Ook **het schoolsysteem** zorgt voor demotivatie. De saaie leefwereld van de school botst met de boeiende buitenwereld, grote scholen zijn zo anoniem, leerlingen krijgen weinig inspraak en worden vaak zes jaar lang als kinderen behandeld. En dan is er nog de leerplicht tot 18 jaar !

De leraar is volgens hemzelf maar voor 7 % verantwoordelijk voor de demotivatie van de leerlingen. Waarschijnlijk zou de tabel er heel anders uit zien als de leerlingen de vragenlijst hadden mogen invullen. Sommige leraars geven wel toe dat er leerkrachten zijn die geen les kunnen geven op een boeiende manier en zo «de leerlingen verprutsen».

In totaal stelt bijna 80 % van de leraars echter de leerling en zijn omgeving zelf verantwoordelijk voor gebrek aan studiemotivatie en –prestatie.

Prof. Lens : «Dat is niet verwonderlijk. Het is een algemeen psychologisch principe. Kijk maar naar een voetbalploeg. Ze ze winnen ligt het aan hun intrinsieke sterkte. Als ze verliezen wijten ze het bijna altijd aan externe factoren en bijvoorbeeld niet aan intrinsieke zwakte.»

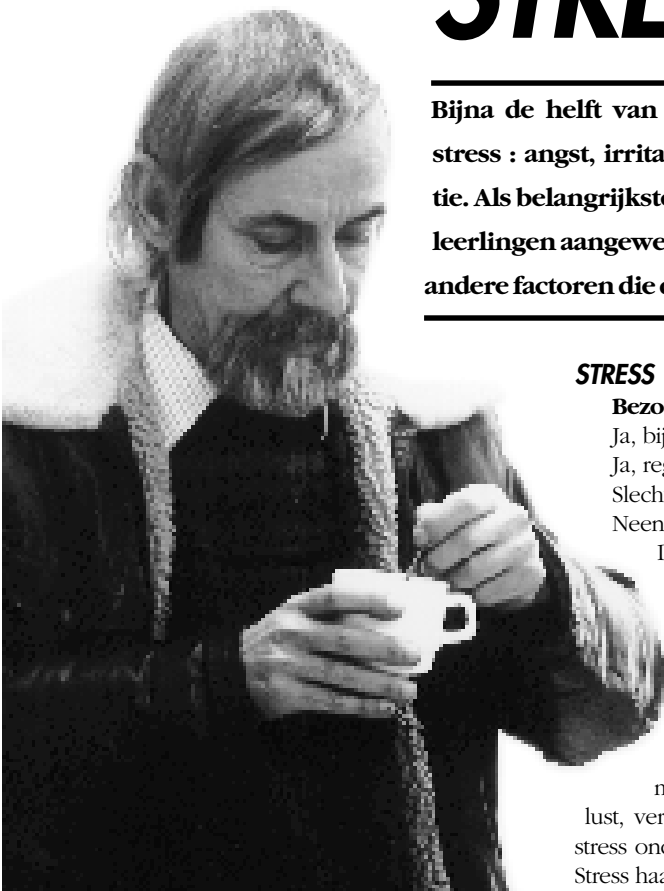
Uit buitenlands onderzoek (o.a. Ashton, *Research on motivation in education*, 1985) blijkt dat leraars die de oorzaak vooral bij externe factoren leggen zich machteloos gaan voelen en niet meer vertrouwen in de eigen mogelijkheden om verandering aan te brengen in de situatie. Op die manier is de oplossing verder af dan ooit. Toch zeggen nog 37 % van de leraars dat als zij zich werkelijk inspannen, zij ook de moeilijkste en meest ongemotiveerde leerlingen kunnen bereiken en gunstig kunnen beïnvloeden. Voor 22 % is dat afhankelijk van de klas en 41 % zegt dat dat niet binnen hun mogelijkheden ligt. □

«IK KAN ER ZELF NIETS AAN DOEN»

Deze resultaten zijn niet zonder betekenis voor de motivatie van leerkrachten. Onderzoeksgegevens over causale attributies door leerkrachten tonen bijvoorbeeld aan dat leerkrachten, zeker bij een moeilijke verhouding met leerlingen, de oorzaken van problemen gemakkelijker toeschrijven aan de leerlingen dan aan henzelf (externe attributie). Leerkrachten ervaren hierbij dikwijls een gevoel van machteloosheid. Zij menen persoonlijk weinig invloed te kunnen uitoefenen op moeilijke situaties met leerlingen. Leerkrachten met dergelijke gedachten zijn meer gedemotiveerd, hebben meer depressieve gevoelens en minder zelfwaardering dan degenen die intern attribueren en wel menen invloed te kunnen uitoefenen op het gedrag van de leerlingen.

STRESS

Bijna de helft van de leerkrachten kampt met stress : angst, irritatie, slapeloosheid en frustratie. Als belangrijkste oorzaak daarvan worden de leerlingen aangewezen. Maar er zijn nog heel wat andere factoren die de leerkracht de kast opjagen.

STRESS

Bezorgt het beroep u stress ?

Ja, bijna altijd	5 %
Ja, regelmatig	42 %
Slechts zelden	41 %
Neen	12 %

De meeste leraars weten wat stress is.

Het meest vertrouwd blijken de gevoelens van angst, van irritatie en vijandigheid t.o.v. de personen mét of vóór wie men werkt, en de aanvallen –schijnbaar zonder reden– van depressie. Ook herkenbaar zijn de somatische symptomen : slapeloosheid, gebrek aan eetlust, vervelend trillende handen enz. Maar stress ondermijnt niet alleen de gezondheid. Stress haalt ook de prestaties op beroepsvlak naar beneden : men werkt minder nauwgezet, is sneller gefrustreerd en vertoont minder altruïsme.

Zo'n 42 % van de ondervraagde leerkrachten kampt naar eigen zeggen regelmatig met stress. Voor 5 % maakt stress zelfs permanent deel uit van hun taak. Bijna 12 % vertoont nooit stressklachten en de overige 41 % merkt er maar zelden iets van.

DE OORZAKEN

De **leerlingen** (en soms ook hun ouders) worden het meest als stressoren aangewezen. Dertig procent van de leraars ervaart dat zo. Negatief gedrag, een passieve (studie)houding, slechte resultaten van leerlingen, bezorgen de leerkracht heel wat spanningen en hoofdbrekens. Maar leerlingen die hun onderwijsvorm intellectueel niet aankunnen, die boven hun niveau studeren, zijn op dit vlak nog de meest in het oog springende stresserende factor.

Op de tweede plaats komt **de lestaak** : het avondwerk, de druk van het programma, de examenperiodes, de samenstelling van de klassen of het feit dat men in verschillende klassen verschillende vakken moet onderwijzen, worden door de leerkrachten als (erg) belastend ervaren.

Maar de leerkrachten kijken ook in eigen boezem. Twintig procent van de gestresseerde leerkrachten zochten oorzaken in **de eigen persoon** : gebrek aan ervaring, perfect willen zijn, het steeds alert moeten zijn om

een grote groep jonge mensen het hoofd te bieden en tegelijk vakkennis over te brengen, de leerlingen niet voldoende individuele begeleiding kunnen geven, de steeds weer terugkerende tuchtproblemen waarbij men dikwijls geen uitweg ziet omdat de leerkracht zich in geval van spanningen tussen vier vuren voelt staan. Zij zien dit zo : een bestrafte leerling keert zich bijvoorbeeld tegen je en boycot verder je hele les, zijn ouders kunnen er niet bij dat hun kind, schoon kind, fouten begaat en maken hun beklag, de directie tikt je op zijn beurt op je vingers (elke leerling staat immers voor subsidies) en een inspecteur die je steunt is een zeldzaamheid.

Op de vierde plaats komen de **arbeidsvoorwaarden**. Voor 14,5 % is de administratieve rompslomp enz. stresserend.

Zo'n 13 % leraars wijten hun stress aan **de directie**. Ze ervaren weigering, steun in probleemsituaties of voelen zich aan een permanente controle onderworpen. Anderen klagen over gebrek aan inspraak bij de eigen opdracht enz.

De andere factoren worden slechts in geringe mate als stresserend ervaren (minder dan zes procent) : de overheid (reaffectatie), de inspectie (afbrekende kritiek) en de collega's (onverwacht moeten inspringen).

LEEFTIJD

Er is een significant verschil tussen stress en leeftijd. De jongere leerkrachten (23–35 jaar) hebben opvallend minder te kampen met stress dan de leerkrachten van de middengroep (36–45 jaar) en de oudere leerkrachten (46–65 jaar). De leerkrachten die min of meer permanent stress ervaren behoren voor het merendeel tot deze oudste groep. Nochtans stellen we tegelijk een lichte tendens vast tot afnemen van de stress met het vorderen van de leeftijd. □

VERBETERWERK

Lessen **voorbereiden** doet meer dan de helft gráág en maar 9 % heeft er een hekel aan. Eén op drie werkt er noch graag, noch met tegenzin aan. Het hoort gewoon bij de job en men zorgt er dus voor in orde te zijn. Een goede voorbereiding zorgt volgens de meesten wel voor een goede les, al hebben ze wel vragen bij het volledig uitschrijven ervan. Heel anders is het gesteld met het **verbeterwerk**. Voor 37 % gaat het om nutteloos, tijdrovend en ondankbaar routinewerk waar de leerlingen, noch zichzelf iets aan hebben. Eén op vijf verbetert graag en 38 % staat er neutraal tegenover. De onderzoekers stellen dat veel verbeterwerk voor demotiverende taakverzwaring zorgt.

LIEVER MEISJES

Leerkrachten die lesgeven in homogene meisjesklassen zijn over het algemeen meer tevreden met hun werk. Toch is er een verschil in stresservaring tussen mannen en vrouwen. Vrouwelijke leerkrachten die voor **gemengde klassen** staan, hebben significant meer last van stress dan vrouwelijke leerkrachten die homogene jongens- of meisjesklassen onderwijzen. Bij mannelijke leerkrachten vinden we geen verband tussen stresservaring en de samenstelling van de klas.

«IK ZOU HET OPNIEUW

Als de kans zich voordeed zou de helft van de leerkrachten waarschijnlijk opnieuw leraar worden. Eén op vijf twijfelt en bijna dertig procent zou er niet meer aan beginnen. Wat zijn de redenen ?

ZOU U OPNIEUW VOOR HET BEROEP KIEZEN ?

Zeker	20 %
Waarschijnlijk	31 %
Hangt er van af	20 %
Waarschijnlijk niet	20 %
Zeker niet	9 %

De helft wil **opnieuw** leraar worden (20 % zeker en 31 % waarschijnlijk). De contacten met jongeren spelen daarbij de grootste rol. Deze leraars houden ervan in het onderwijs kennis en levenservaring door te geven. Deze cijfers komen vrij goed overeen met een onderzoek in Nederland (*Van Ginkel, Demotivatie bij leraren, 1987*). Daarin stelde 53 % opnieuw voor het beroep van leraar te kiezen.

Voor één op vijf **hangt het er vanaf**. Ze zouden een beter betaalde job willen, meer waardering en dan eigen mogelijkheden beter willen uitbouwen. Stelt iemand : «Ik ben 100 % voor het lesgeven maar het gebrek aan waardering van de inrichtende macht en de politisering van het onderwijs doen mij twijfelen.»

Even veel leraars (20%) zouden er **waarschijnlijk niet** meer aan beginnen. Zij zijn ontevreden en/of

BENT U TEVREDEN MET UW BEROEP ?

Ja, zeer tevreden	16 %
Ja, nogal tevreden	51 %
Noch tevreden, noch ontevreden	16 %
Nee, nogal ontevreden	15 %
Nee, zeer ontevreden	2 %

De meeste leerkrachten (67 %) zijn tevreden met hun beroep. Slechts 17 % is ontevreden. Extreem ontevreden zijn maar twee leerkrachten op honderd.

Enkele verschillen : vrouwelijke leerkrachten zijn significant meer tevreden met hun beroep dan hun mannelijke collega's. En de meest tevreden leerkrachten vinden we in de jongste leeftijdscategorie, de meest ontevredenen zijn tussen 36 en 45 jaar oud.

WE HEBBEN

Slechts 8 % van de leraars heeft weinig of geen zin in lesgeven. Eén op drie heeft er voldoende zin in en 57 % heeft er veel tot zeer veel zin in. Toch is er sprake van een negatieve evolutie.

Hoeveel zin hebt u om les te geven ?

Zeer weinig	1 %
Weinig	7 %
Voldoende	35 %
Eerder veel	41 %
Zeer veel	16 %

UW DOEN»

teleurgesteld. Sommigen zouden een job in het hoger onderwijs nog aanvaarden maar niet meer in het secundair. Dat is te stresserend en te vermoeiend. Het hele onderwijsstelsel en bepaalde maatregelen (zoals reïfectatie) krijgen het te verduren. Enkele citaten: «Het Ministerie van Onderwijs en de Guimardstraat zijn flink bezig het hele onderwijs- en opvoedingswerk naar de verdoemenis te helpen», «Het enige houvast in mijn verwachtingspatroon is uiteindelijk alleen nog de leerling zelf. En geef toe, dat valt mager uit.»

Negen procent wil **zeker niet** meer in het onderwijs. Volgens hen worden hun diploma en inzet niet naar verhouding beloond.

EN DAT MOET ER NU GEBEUREN

De onderzoekers vroegen aan de leraars concrete voorstellen om de motivatie te verhogen. Ze kregen er meer dan tweeduizend. Veel voorstellen spreken elkaar tegen («Allemaal terug naar het VSO», «Overall opnieuw type II») maar de grote lijnen zijn duidelijk. De meeste leraars leggen de bal in het kamp van de overheid, het systeem en de inspectie.

Bijna de helft van de voorstellen zijn gericht op de overheid. De andere categorieën scoren beduidend lager.

KOM OP, OVERHEID

Loonsverhoging is de meest dringende maatregel. Al stelt zowat iedereen andere voorwaarden: loon naar werken of meer geld voor iedereen, een geldelijke waardering volgens diploma of juist niet enz. Daarnaast vraagt men vergoedingen voor extraprestaties, een eenduidig en efficiënt beleid met een beter functionerende administratie, grotere werkzekerheid, verbetering van de reïfectatieprocedure en inlassen van promotiemogelijkheden, maar tevens een herziening van de leerplicht tot 18 jaar en de benoeming van «pedagogisch verantwoorde» inspecteurs.

De behoefte aan een maatschappelijke en morele herwaardering van het beroep wordt veelal in éénzelfde pennetrek met loonsverhoging vermeld.

KOM OP, SCHOOL

De leerkrachten wensen vervolgens hervormingen i.v.m. zaken die nauw bij het eigenlijke lesgeven aanleunen. De voorstellen betreffen de leerplannen, de lesroosters en het lesurenpakket, het evaluatiesysteem en de klassennormen.

Aangenamere werkomstandigheden (acomodatie en infrastructuur), een deskundige directie met verstand van management en oog voor de leerkrachten, en respectvolle en stimulerende collega's komen volgens de leerkracht de motivatie alleen maar ten goede.

Er moeten ook maatregelen komen die de inspraak en participatie van leerkrachten in het onderwijsbeleid en het schoolbeleid hard maken. Leerkrachten vragen meer pedagogische vrijheid en willen zichzelf en hun collega's aanmoedigen tot zelfevaluatie.

Aandacht voor en een selectie naar persoonlijkheid moeten prioriteit krijgen in de opleiding van jonge regentaat- en aggregaatstudenten. Voor hun stages moeten die samenwerken met ervaren leerkrachten. De inhoud van latere bijscholing kan sterk variëren, de organisatie ervan moet wel binnen de uren van de lesroosters gebeuren.

Op de laatste plaats overweegt men maatregelen voor leerlingen en hun ouders. Die slaan hoofdzakelijk op een betere oriëntering van de leerlingen naar verschillende onderwijsvormen en studierichtingen, of houden een emotionele oproep in tot de ouders voor minder bemoeizucht en meer interesse voor de opvoeding en naschoolse prestaties van hun kinderen. □

ER ZIN IN

Zo'n 23 % zegt er de voorbije jaren **méer zin** in te hebben gekregen. Dat wijten ze vooral aan een toegenomen levens- en leservaring.

Bijna 40 % heeft er **minder zin** in gekregen. De oorzaak daarvan leggen ze bij een onbekwame directie, gebrek aan appreciatie, wijzigingen in de lesopdracht, werkonzekerheid en reïfectatie.

Voor 30 % is er niets gewijzigd. Ze hebben er **even veel zin** in als vroeger. En 6 % van de leraars maakt melding van golfbewegingen met ups en downs. □

MET VUUR SPELEN

Een verblijf in een reconstructie van een voorhistorische nederzetting is een echt concrete geschiedenisles. De kinderen leren er meteen de moderne luxe te relativeren. Terug in de tijd, op naar Eindhoven.

MET DE KLAS NAAR DE PREHISTORIE

Het graan malen duurt vijf uur. Voor moderne leerlingen is dat lang.

Uurwerken gingen van de pols. Voorts werd alles wat te veel deed denken aan de hedendaagse wereld thuis gelaten. Onderwijzer *Eric Rongé* trok met zijn vijfde en zesde klas naar de prehistorie. Samen met zijn leerlingen bracht hij vier dagen door in een reconstructie van een prehistorische nederzetting in het Nederlandse Eindhoven.

Rongé: «Met dit initiatief kon ik de geschiedenisles erg concreet maken. Het was net of de kinderen met een teletijdmachine naar een voorhistorische tijd werden geflitst. Als voorbereiding op de reis naar het verre verleden maakten we in het Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen kennis met allerlei technieken : kleipotten maken, met silexstenen omgaan, kleding van jute vervaardigen...»

We mochten zelf de naam van onze stam kiezen. De stam van de Vineas moest hout bakken. De Barboes-stam moest het brood voor de volgende dag bakken. De derde stam, de Tulpen, ging brandnetels plukken om thee te zetten. De thee was wel lekker maar hij had niet veel smaak.

We baktten veertien broden. We moesten eerst het graan malen. Dat gebeurde met stenen. Dan moesten we het deeg kneden. De oven werd twee uur lang voorverwarmd. Dan baalden we al het vuur eruit. We smeten graankorrels in de oven. We telden tot ze poften en daardoor wisten we dat de oven warm genoeg was. De broden werden in de oven geschoven en bij werd met klei volledig afgesloten. Het brood moest ongeveer dertig minuten in de oven blijven. De tijd was moeilijk te schatten omdat we geen uurwerken hadden.

Rongé: «Tijdens dit verblijf zag ik hun sociaal gedrag verbeteren. De stammen waren immers afhankelijk van elkaar om het geheel te laten functioneren. Als de ene stam geen brood bakte bleef de hele groep op zijn honger. De andere groep moest niet alleen het vuur aanmaken maar het ook aanhouden wat geen gewone klus was. Via de taakverdeling leerden ze met elkaar te leven.»

Sigi heeft ons geleerd hoe we met een vuursteen en een slagijzer vuur konden maken. We hadden ook berkebast

nodig en een stukje al verkoold schors. Je sloeg met het slagijzer op de vuursteen en je ving de gensters op de verkoold berkebast op. Als het lukte moest je het vonkje aanblazen om vuur te krijgen. Je moest de verse berkebast er omheen draaien en intussen blijven blazen. Eigenlijk had je veel geluk nodig.

Rongé : «De kinderen leerden de huidige

vanzelfsprekende luxe te relativeren. Ze maakten evenwel, ook zonder de televisie, een leuke week mee. Deze ervaring bracht ze tot het besef dat het gros van de kinderen, zelfs in deze moderne wereld, op een primitieve manier moet leven. In de ontwikkelingslanden namelijk zijn water halen en vuur aanmaken levensbelangrijke activiteiten. Onze kinderen staan hier te weinig bij stil.»

We zaten 's avonds allemaal samen onder de grote, heilige eik. Sigi vertelde dat er vroeger een rondtrekkende man vroeg of hij in de nederzetting mocht blijven logeren. Nadat de verantwoordelijken van de stam onder de eik hadden besproken wat ze zouden doen mocht de man in het dorp blijven. Er gingen veel manen voorbij. Op zekere dag verduwen de man maar hij nam de beste geit van het dorp mee. De man werd nooit weergevonden. Enkele jaren later kwam er opnieuw een man in het dorp. Hij had een lange baard en hij mankte. Ook hij vroeg of hij mocht blijven logeren. Weer gingen de oudste stamleden onder de eik het geval bespreken. Een oude vrouw had een vermoeden maar ze zei niets. En op zekere dag stonden ze op en de man was verduwen. Maar ook alweer een

geit. Omdat de man mankte konden de bewoners hem snel inbalen. Als straf voor de diefstal bakten ze hem een band af. Een beetje later stierf de man. Ze brachten hem naar het bos om hem te begraven. 's Avonds hoorden ze in de bossen een rare stem roepen : «Waar is mijn hand ?... Waar is mijn hand ?...» De bewoners hadden vergeten de afgebakte band samen met de dode man te begraven. En nu riep de dode elke nacht om zijn band. Om de boze geesten weg te jagen hielden ze een groot feest met veel lawaai. Daarom hielden wij ook een feest opdat de geesten ons goed gezind zouden zijn. □

Informatie :

*Eric Rongé – School 11 – de Fierlantstraat 2 – 1060 Brussel – ☎ 02-538 49 29

*Reconstructie van een prehistorische nederzetting uit de ijzertijd (± 500 v. Chr.) – Boutenslaan 261 BB – 5644 TV Eindhoven – ☎ 00-31-40-52 22 81

*Ook in België bestaat een soortgelijke reconstructie : Archeosite – L. Demarez – Domus Romana – 7672 Aubechies – ☎ 069-66 47 27

IK WEET NIET WAT TE DOEN !

Kinderen vervelen zich vaak. Er is behoefte aan vrijetijdsopvoeding. Maar voorlopig is er voor velen alleen de telefoon.

Bij de Kinder- en Jongerentelefoon (KJT) was vorig jaar verveling het derde meest voorkomende gespreksthema. *Leen Van Waesberge* en *Linda Willems*, laatstejaarsstudenten ontwikkelingspsychologie aan de Vrije Universiteit van Brussel, wijdden er een onderzoek aan. Tussen april en oktober 1990 ontleedden ze 300 oproepen van kinderen die zich verveelden.

Kinderen tussen 10 en 12 jaar vervelen zich het meest. Ze voelen zich alleen in hun situatie. Ze denken namelijk dat verveling voor andere kinderen geen probleem is.

Kinderen die zich vervelen hebben nochtans geen gebrek aan vrienden of speelruimte. De meesten mogen trouwens hun vrienden thuis ontvangen, mogen daarenboven luidruchtige decibels produceren en er een rommelpotje van maken. Vaak zijn ze ook nog aangesloten bij een jeugdbeweging of

een sportclub.

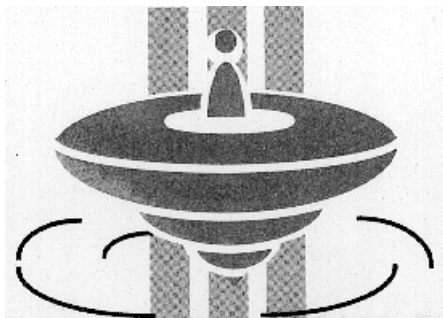
De helft van de oproepen kwam binnen bij mooi weer. Aan eventueel slecht weer is

de verveling dus ook niet te wijten. Waaraan dan wel ? Uit het onderzoek blijkt er een verband te bestaan tussen de aard van de vrijetijdsbesteding en de frequentie van de verveling. Kinderen die binnen spelen en zich veelal alleen bezighouden met rustige, intellectuele en vooral reproductieve activiteiten zoals lezen, tekenen, tv kijken of huiswerk maken vervelen zich het meest. En als er 's avonds dan in gezinsverband alweer tv wordt gekeken...

Soms verglijdt de langdurige verveling in een algemeen gevoel van depressie. De kinderen hebben dan nergens zin in, worden futloos, krijgen huilbuien en voelen zich erg eenzaam.

Wat te doen ? Kinderen kunnen pas iets aan hun verveling doen als ze leren zelf initiatief te nemen om hun tijd te vullen. Het blijkt dat ze dat doorgaans niet kunnen omdat ze zowel op school als in de buitenschoolse opvang te veel in een passieve rol worden geduwd. Telkens vertelt een volwassene wat en hoe ze het moeten doen, of het nu in de balletles of in de voetbalclub is. Als in de vakantie al deze structuren wegvallen voelen de kinderen zich verloren. Ze hebben immers nooit geleerd om voor hun vrije tijd zelf iets leuks te bedenken. Opvoeders en ouders moeten er bijgevolg voor zorgen dat kinderen genoeg kansen krijgen om creatieve spelinitiatieven te nemen. Vrije tijd is dus ook een kwestie van opvoeding. □

DE TOL DRAAIT

EEN GEINTEGREERDE AANPAK VOOR LEERSTOORNISSEN

In de eerste klas heeft één op vier kinderen moeilijkheden met lezen, schrijven of rekenen. Na een jaar kampen dus ruim 100.000 leerlingen met leerproblemen. Die zijn bij elk kind anders en de aanpak moet op het héle kind gericht zijn. TOL zet een stap in die richting.

Hoe zal het dit keer aflopen? Zittenblijven? Of overgaan met de bijna zekerheid dat het toch weer sukkelen wordt? Deze vragen slaan op een kind dat leerproblemen heeft. Ze rijzen bij de ouders maar ook bij de leraars.

De begeleiding van kinderen met leerproblemen kan op verschillende niveaus gebeuren. De leerkracht en/of de taakleerkracht kunnen best lichte moeilijkheden begeleiden. Naarmate de problemen ernstiger worden kan een beroep worden gedaan op een gespecialiseerde dienst. In sommige gevallen is doorverwijzen naar het buitengewoon onderwijs aangewezen. Bij deze oriëntering speelt het PMS-centrum een belangrijke rol.

Wie de moeilijkheden snel opmerkt beperkt de gevolgen.

Bij de begeleiding van kinderen met leerproblemen wordt de bevoegdheid van scholen en PMS-centra niet ontkend. Toch is er in bepaalde omstandigheden m er nodig. In het ontwikkelingsverloop, in het complexe samenspel tussen rijping en leren treden een aantal zwaktes op die niet tijdig worden signaleerd. Hieruit kunnen leerproblemen met zeer verscheiden oorzaken ontstaan. Daarom is het nodig dat zowel bij het onderzoek als bij de behandeling deskundigen uit

verschillende disciplines worden betrokken. Een dergelijke multi-disciplinaire aanpak vindt u bij TOL.

TOL staat voor Taal-, Ontwikkelings- en Leerstoornissen. Dit centrum werd opgericht door *Bernard Van Steenkiste*, kinder- en jeugdpsycholoog, *Pol De Meyere*, licentiaat logopedie en *Peter De Vilder*, kinesist/psychomotorisch therapeut.

– Welke kinderen kunnen bij TOL terecht?

– *Voorzitter Bernard Van Steenkiste* : De kinderen tot wie wij ons richten hebben geen problemen omdat ze niet intelligent genoeg of lui zouden zijn. Ook niet omdat ze bijvoorbeeld slecht horen of zien. We begeleiden kinderen met een normale intelligentie maar die in vergelijking met hun leeftijdsgenoten toch een aanzienlijke achterstand opliepen voor taalontwikkeling, lezen, schrijven, denken, motorische ontwikkeling enz. Hiermee samenhangend kan een kind lusteloos of net hypercreatief zijn. Bij sommige kinderen verhinderen schoolmoeheid of schoolangst het normaal functioneren in de klas, is er een slechte concentratie en/of een aandachtsprobleem. Ook kinderen die door schoolrijpheidsproblemen uit de boot dreigen te vallen kunnen bij TOL terecht.

ELK KIND IS ANDERS

– Hoe gaat u te werk?

– *Van Steenkiste* : Het team onderzoekt eerst de aard en de oorzaken van de problemen. Dit gebeurt na een eerste gesprek met de ouders en na contact met de school en het PMS-centrum. Achteraf volgt een multi-disciplinair onderzoek waarbij het kind in zijn totaliteit wordt betrokken. Leerstoornissen zijn doorgaans de resultante van een veelheid van

aanleidingen en oorzaken. Ze kunnen zich voordoen op het didactische maar ook op het emotionele of het relationele vlak. Naargelang van de vraag kan het onderzoek zich richten op de taal, de motoriek, de persoonlijkheidsvorming, de levoorwaarden en/of de schoolvorderingen. Voor het medisch onderzoek werkt ons team samen met geneesheer-specialisten.

Na de diagnose werkt het team een behandelingsplan uit. Het geeft adviezen aan de ouders, de school en de andere betrokkenen. De behandeling kan bestaan uit een individuele therapie, ouder- en gezinsbegeleiding of uit beide. We hebben echter geen toverformule om alle kinderen met ernstige leerproblemen efficiënt te helpen. Verschillende elementen van de behandeling moeten we telkens opnieuw combineren om maatwerk af te leveren dat is aangepast aan de eigen leer-, leef- en gezinssituatie. De betrokkenheid van ouders en school is alvast een wezenlijk onderdeel binnen het geheel van de behandeling. □

Informatie :

TOL – Sulferbergstraat 38 – 8000 Brugge –
  050-34 27 29

PESTONEEL EN PESTMAP

Jokes is het nieuwste toneelstuk van de Nederlandse Groep Steil. Het stuk voor kinderen van 10 tot 15 jaar gaat over agressie tussen kinderen, pesten en gepest worden. Eén speler neemt de leiding en sleurt de anderen mee in een zondebok-situatie tot het publiek het niet meer kan aanzien en ingrijpt.

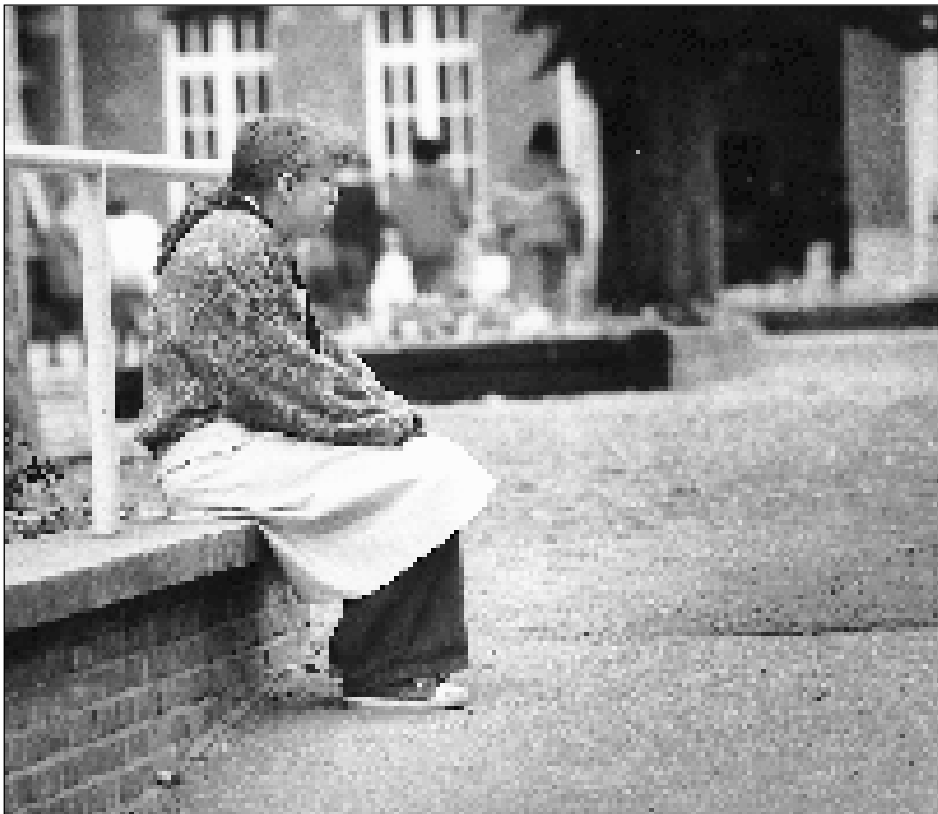
Dit meespeeltheater laat de leerlingen ervaren wat het is om gepest te worden. Toch blijft het een druppel op een gloeiende plaat. In het buitengewoon onderwijs is veertig procent van de leerlingen stelselmatig gepest. Zondebokken worden zo opgezadeld met een negatief zelfbeeld. De pesters zelf ontsproten vaak ook later nog : 10% heeft voor zijn 21ste verjaardag minstens drie politieveroordelingen achter de rug.

Informatie :

* Toneelgroep Steil – theaterbureau Prima Rima – Nieuwe Herengracht 145 – 1011 SG Amsterdam –   00-31-20-6221257

* Het RIAGG Zuidhage uit Den Haag heeft een Pestmap samengesteld met achtergrondinformatie voor leraars over pesten, zondebokken en pestkoppen (30 gulden op postgiro 5489262)

* De zondebok in de klas – Katholiek pedagogisch centrum – afdeling bestellingen –   00-31-73-215435

In elke klas wordt wel iemand gepest maar leraars doen vaak of hun neus bloedt.

DE ZONDEBOK SCHOOLPESTEN

In ons land wordt gemiddeld één op 25 leerlingen gepest. Maar u kan er als leerkracht iets aan doen.

«Kinderen die op school worden gepest gaan door een hel. Daarom is er dringend behoefte aan een nieuwe aanpak van de pesterijen. Hierbij krijgen vooral de leerkrachten een belangrijke rol toebedeeld om het lot van de slachtoffers te verbeteren.» Dit zegt pedagoog *Hector Foulon*. Hij is consulent bij het Pedagogisch Bureau van het Nationaal Secretariaat van het Katholiek Onderwijs.

Foulon : Hoewel weinig schooldirecties het bestaan van pesterijen openlijk toegeven komt dit verschijnsel in alle scholen voor. Sommige leerlingen falen omdat ze op school worden gepest. Waarom worden kinderen het mikpunt van pesterijen? De slachtoffers vallen veelal buiten de normen die de informele leider van de klas oplegt. Daarnaast kunnen ook bijvoorbeeld zwaarlijvigen of rosharigen het mikpunt worden van pesters. Maar niet alleen het uiterlijk speelt een rol. Een angstig, onzeker of introvert karakter van

de zondebok kan pesterijen uitlokken.

– Hoe reageren de slachtoffers ?

– *Foulon* : Over het algemeen slagen ze er niet in te verwoorden wat ze emotioneel ondergaan. Vaak komen alleen maar vage symptomen naar buiten zoals buikkrampen op maandagmorgen. Als de leerkracht niet attent reageert op deze signalen kan het kind helemaal geïsoleerd raken. In een volgend stadium krijgt het gepeste kind een afkeer van de school. Er kan een vicieuze cirkel ontstaan die het kind onmogelijk nog zelf kan doorbreken. De gevolgen kunnen zelfs leiden tot zelfmoord.

– Welke nieuwe aanpak stelt u voor ?

– *Foulon* : Op trainingssessies leren we de leerkracht aan hoe hij, tegen de leider van de pesterijen in, zijn normen aan de hele klas kan opleggen. Hij moet namelijk eerst het probleem van het pesten bij zijn leerlingen herkennen en erkennen. Vervolgens moet hij de

zaak uitpraten met de pester én de gepeste. Dit is beter dan de ene te straffen en de andere te sussen. Straffen maakt de zaak alleen maar erger omdat de gepeste er dan van wordt verdacht geklikt te hebben. Daarnaast kunnen ook bijeenkomsten worden belegd met de leerkrachten, ouders, pester, gepeste, een pedagoog-psycholoog en een vertegenwoordiger van de schooldirectie.

– Welke rol spelen de ouders ?

– *Foulon* : Wanneer een kind op school wordt gepest licht het slachtoffer veelal pas na een lijdensweg zijn ouders in. Het best brengen de ouders dan meteen de klastitularis of schooldirectie op de hoogte. Helaas aarzelen veel ouders het probleem te melden omdat ze niet graag in conflict komen met de school. Nchtans is het signaleren van pesterijen van enorm belang. Wellicht kunnen de ouders hiervan worden overtuigd via de oudervereniging.

Bij projecten in scholen in Leuven, Relegem, Haacht, Vilvoorde en Mechelen pakten ze het probleem trouwens op voornoemde wijze aan. Hier moet blijken dat men het pesten kan doen afnemen. Deze initiatieven vallen overigens onder begeleidingsprojecten die werden vastgelegd in het decreet dat de Inspectie- en Begeleidingsdiensten van de scholen reorganiseert.

Ook de **Vlaamse Kinder- en Jongeren-telefoon** (KJT) heeft een belangrijk aandeel in de aanpak van het schoolpesten. Haast elke dag draaien op school gepeste kinderen het nummer. De meeste telefoontjes komen van kinderen uit het lager onderwijs en van leerlingen uit het eerste jaar van het secundair onderwijs. Bij de Kinder- en Jeugdtelefoon krijgen de gepeste kinderen alvast een oor voor hun probleem. □

Informatie

* Pesterijen op school – Diocesaan Pedagogisch Centrum – Begijnenstraat 35 – 2600 Mechelen – ☎ 015-20 37 16

* Overleg Kinder- en Jongerentelefoon (KJT) vzw – Martelarenplein 21 – 1000 Brussel – Een brochure over de problematiek rond schoolpesterijen kost 100 fr.

* Kindertelefoons (tussen 16 en 20 u., behalve op zondag)

– KJT – Postbus 1 – 1030 Brussel – ☎ 02-218 70 80

– KJT – Postbus 302 – 2000 Antwerpen – ☎ 03-235 00 00

– KJT – Postbus 101 – 9000 Gent – ☎ 091-23 22 11

– KJT – Postbus 44 – 8000 Brugge – ☎ 050-34 29 28

– KJT – Postbus 110 – 3500 Hasselt – ☎ 011-22 22 17

– KJT – Postbus 50 – 2800 Mechelen – ☎ 015-42 09 09

DE EUROPESE LOKROEP

EUROPESE ACTIEPROGRAMMA'S VOOR LERAARS EN LEERLINGEN

Europa wordt ook op onderwijsvlak steeds meer een echte gemeenschap. De E.G. wil de uitwisseling van studenten, docenten, ideeën en theorieën stimuleren. Een alfabetisch overzicht van mogelijkheden en contactadressen.

□ ACTIE JEAN MONNET

geeft aan het onderwijs aan de universiteiten een Europese dimensie.

De Heer N. Vercruyse – Departement Onderwijs – Koningsstraat 136 – 1000 Brussel – ☎ 02-211 42 34

□ ARION

geeft kleine groepjes onderwijsfunctionarissen de kans om hun kennis van de diverse nationale onderwijsstelsels te vergroten.

Departement Onderwijs – Centrum voor Informatie en Documentatie – Koningsstraat 150 – 1000 Brussel – ☎ 02-210 54 01

□ CEDEFOP

Het *Centre Européen pour le Développement de la Formation Professionnelle* bevordert de beroepsontwikkeling via informatie, onderzoek en samenwerking, maar organiseert géén uitwisselingen.

CEDEFOP – Bundesallee 22 – 1000 Berlin 15 – Duitsland – ☎ 00-49-30-88 41 20

□ COMETT

Het *Action Programme of the Community in Education and Training for Technology* versterkt de samenwerking tussen universiteit en onderneming inzake opleiding in nieuwe technologieën.

De Heer W. Govaert – Departement Onderwijs – R.A.C. – Arcadengebouw – 5de verdieping – kantoor 3079 – 1010 Brussel – ☎ 02-210 51 23

□ ERASMUS

Het *European Community Action Scheme for the Mobility of University Students* bevordert de mobiliteit van de studenten en de samenwerking tussen de instellingen voor hoger onderwijs. ERASMUS financiert interuniversitaire programma's en het verblijf van studenten

en universiteitspersoneel in het buitenland.

Vlaams Erasmuscomité – Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap – Administratie voor Onderwijs & Permanente Vorming – Kunstlaan 43 – 1040 Brussel – ☎ 02-513 74 64

□ EUDISED

is het informatienetwerk voor onderwijs in de lidstaten van de Raad van Europa. De Eudised-thesaurus is een gestandaardiseerde lijst met onderwijstermen waarmee projecten en documenten worden omschreven.

De Heer W. Boomgaert – Departement Onderwijs – Koningsstraat 150 – 1000 Brussel – ☎ 02-510 53 96

□ EUROPEES SOCIAAL FONDS

bestrijdt langdurige werkloosheid van + 25-jarigen en de jeugdwerkloosheid van - 25-jarigen door o.a. de ontwikkeling van onderwijs- en vormingsinfrastructuur in landelijke en achtergebleven regio's.

De Heer D. Claerbout – Departement Onderwijs – Koningsstraat 172 – 1000 Brussel – ☎ 02-219 41 67

□ EUROTECNET

Het *European Technology Network of Training* is de band tussen 135 jonge projecten met een nieuwe aanpak op het gebied van de beroepsopleiding.

Dienst voor Technische Samenwerking Eurotecnet – Tweeakerkenstraat 37 – 1040 Brussel – ☎ 02-230 53 78

□ EURYCLEE

is een databank en een coördinatieorganisme dat informatie verzamelt en verspreidt over de verschillende strategieën bij de invoering van nieuwe informatietechnologieën in het onderwijs. Euryclee coördineert bijscholing en begeleiding, maar ook de inventarisatie, keuring, aankoop en verspreiding van educatieve software.

Departement Onderwijs – Centrum voor Onderwijsmedia – Handelskaai 7 – 1000 Brussel – ☎ 02-217 41 90

□ EURYDICE

is een netwerk dat informatie doorspeelt en vragen beantwoordt over het geheel van programma's en onderwijs- en opleidings-

stelsels van de E.G.-landen.

Departement Onderwijs – Centrum voor Informatie en Documentatie – Eurydice Eenheid – Koningsstraat 150 – 1000 Brussel – ☎ 02-210 54 01

□ FORCE

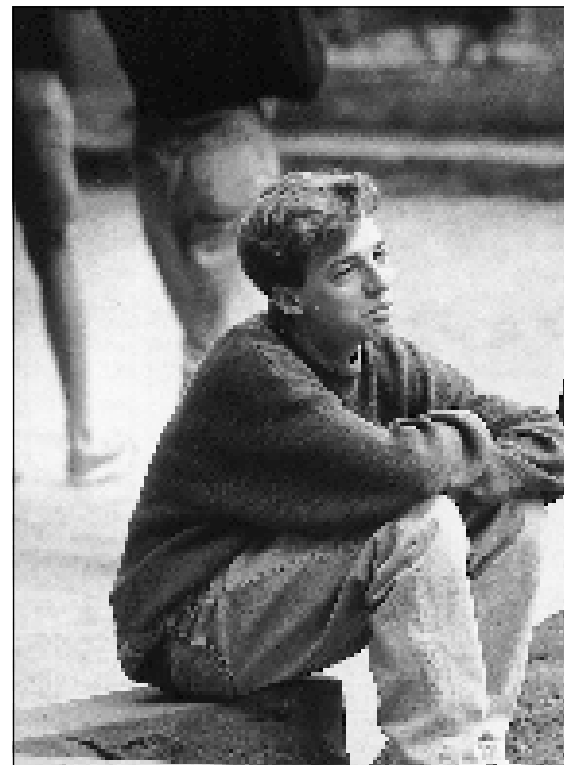
is het trefpunt en de coördinator voor de beroepsopleiding van laaggeschoolde werknemers.

Commissie van de Europese Gemeenschappen – Task Force menselijke hulpbronnen, onderwijs, opleiding en jongeren – Wetstraat 200 – 1040 Brussel – ☎ 02-235 11 11

□ HELIOS

bevordert de beroepsopleiding en -revalidatie, de economische integratie en het zelfstandig leven van gehandicapten.

De Heer A. Dens – P.M.S.-centrum B.O. – C. Meunierstraat 49 – 3000 Leuven – ☎ 016-23 98 00

IRIS

omvat opleidingsprogramma's voor vrouwen.
*Mevrouw J. Dboore-Standaert - Reinpadstraat 90
 - 3600 Genk - t. 02-230 49 25*

JEUGD VOOR EUROPA

organiseert uitwisselingen voor jongeren van 15 tot 25 jaar in de vorm van studiebezoeken en geeft steun bij de opleiding van animators en verantwoordelijken van uitwisselingsorganismen.

*Vlaamse Gemeenschap - JINT - Grétrystraat 26 -
 1000 Brussel - t. 02-218 64 55*

KLASSEN 1992

creëert samenwerkingsverbanden tussen instellingen voor secundair onderwijs via uitwisselingen van leerlingen en leraars.

*De Heer J. Van Thielen - Departement Onderwijs
 - Koningsstraat 138 - 1000 Brussel -
 t. 02-211 45 82*

LERAARS UITWISSELEN

Leraars secundair onderwijs kunnen voor drie of vier weken naar het buitenland op hun plaats te ruilen met een collega in ander welk Europees land.

*De Heer J. Van Thielen - Departement Onderwijs
 - Koningsstraat 138 - 1000 Brussel -
 t. 02-211 45 82*

LINGUA

organiseert actieprogramma's rond het vreemdetalenonderwijs in de E.G. en de negen officiële talen van de E.G.-landen.

Vlaamse Linguale Gemeenschap - Departement Onderwijs - t. 02-211 45 82 - Arcadengebouw - 5de verdieping - 1010 Brussel -

NARIC

Het *Nationaal Recognition Information Centre* verspreidt informatie en geeft raad over de academische erkenning van diploma's en studietijd doorgebracht in een andere E.G.-lidstaat.

*De Heer N. Vercruyse - Departement Onderwijs - Koningsstraat 136 - 1000 Brussel -
 t. 02-211 42 34*

PETRA

is het gemeenschappelijk actieprogramma voor de beroepsopleiding van jongeren en de voorbereiding van leerkrachten. PETRA telt 150 projecten en ook uitwisseling van jongeren en personeel.

Mevrouw N. Van Coillie - Cabinet Onderwijs - R.A.C. - Arcadengebouw - 6de verdieping - 1010 Brussel - t. 02-210 62 23

PLUTO

Het *Project to Link Universities and Teaching Organisations* verbindt universitaire instellingen en instituten voor lerarenopleiding in Europa via een elektronisch netwerk.

Pluto - Prof. dr. A. Libotton - V.U.B. - Pleinlaan 2 - 1050 Brussel - t. 02-641 26 27

TEMPUS

Het *Trans European Mobility Scheme for University Studies* organiseert uitwisselingen tussen industrie en onderwijs. Momenteel geldt het programma enkel voor Polen, Hongarije, Tsjechoslowakije, Joegoslavië en Bulgarije. Aanvragen voor 1992-1993 moeten binnen vóór 30 november.

*Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap - Administratie voor Onderwijs en Permanente Vorming - Kunstlaan 43 - 1040 Brussel -
 t. 02-513 74 64*

UITWISSELING JONGE WERKNEMERS

is voor niet-universitaire van 18 tot 28 jaar met een beroepsopleiding of -ervaring.

*De Heer Lboir - Ministerie voor Tewerkstelling en Arbeid - Directie Tewerkstellingspolitiek - Belliardstraat 51-53 - 1040 Brussel -
 t. 02-233 41 11*

ZOMERUNIVERSITEIT

biedt opleidingsprojecten op het vlak van de Europese dimensie van lerarenopleidingen.

*De Heer J. Van Thielen - Departement Onderwijs - Koningsstraat 138 - 1000 Brussel -
 t. 02-211 45 82*

KLASSE publiceerde in oktober '90 een vizier 'School Zonder Grenzen' over de internationale dimensie van ons onderwijs.

GEZONDHEID !

OOK EEN KWESTIE VAN OPVOEDING

Krista Van Hoof en Jozef Verhoeven onderzochten hoe schooldirecteurs, interne begeleiders en leraren de invoering van gezondheidsvoorlichting en -opvoeding (GVO) hebben beleefd. Hun verslag vertelt het verhaal van 12 experimenterscholen uit het secundair onderwijs en welke moeilijkheden daar werden overwonnen. Vooral de conclusies zijn interessant in een periode waarin de invoering van GVO in het onderwijs volop bezig is. Wij zetten ze op een rijtje.

1. De leraar moet de behoefte aan GVO onderkennen. Daarom moeten de onderwerpen echt **aangepast** zijn aan «zijn» leerlingen.
2. De leraar moet duidelijk **het doel** van GVO kennen en moet weten wat van hem wordt verwacht.
3. GVO mag **geen bijkomende taakbeasting** opleveren. Neem GVO op in de bestaande leerplannen en de leraar zal sneller meewerken.
4. Geef de leraar **ruimte** om het pakket GVO aan te passen aan de eigen klasgroep.
5. GVO is een proces van lange adem, stel het daarom **gelooftwaardig** voor. Dus geen lessen over gezonde opvoeding als er snoep- en drankautomaten in de school staan.
6. Inspectie, schoolleider, coördinator, collega's én de school als organisatie moeten de leraar **steunen**.

7. Het invoeren van GVO moet **gecoördineerd** gebeuren met andere vernieuwingen. Een nieuwe schoolleider of een fusie kunnen dit proces helemaal in de war sturen.

8. Gezondheidsopvoeding en **maatschappelijke** opvoeding raken elkaar. In de toekomst zal men ook aandacht moeten besteden aan omgaan met ziekte en zieken, gebruik van medische voorzieningen enz.

9. Om de continuïteit van het veranderingsproces te waarborgen moeten **alle krachten** – binnen én buiten de schoolorganisatie – in een permanente begeleidingsstructuur worden gebundeld.

Gezondheidsopvoeding bij jongeren : een taak voor het onderwijs ? – K. Van Hoof & J.C. Verhoeven – Sociologisch Onderzoeksinstituut K.U.L. – E. Van Evenstraat 2C – 3000 Leuven –
ℓ. 016-28 31 11 – gepubliceerd in de reeks Sociologische Studies en Documenten als nr.SSD/
 33

Het onderzoek gebeurde op initiatief van de Gemeenschapsminister van Onderwijs en met gelden van het Fonds voor Collectief Fundamenteel Wetenschappelijk Onderzoek

– het volledig bestand van de videofilms,
 – het specifiek bestand van de B.R.T.-Schooltelevisieprogramma's voor **biologie**,
 – een vakcatalogus voor **aardrijkskunde** met het volledig bestand van de diverse beschikbare media,
 – een geactualiseerde catalogus voor de vakken chemie, klassieke oudheid, muzikale opvoeding en plastische opvoeding.
 Alle leerkrachten kunnen op eenvoudig schriftelijk verzoek een gratis exemplaar van deze catalogi ontvangen.

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap –
 Departement Onderwijs – Centrum voor
 Onderwijsmedia – Handelskaai 7 –
 1000 Brussel – ℓ. 02-217 41 90

LEERAARS OP STUDIEREIS

Opnieuw een groot pakket vormingsstages, vooral voor Duitsland. Uw inschrijving dient binnen te komen ten laatste zes weken voor het begin van de stage. U moet uw aanvraag laten ondertekenen door uw instellingshoofd én door uw inrichtende macht. Als uw aanvraag wordt goedgekeurd zijn reis en verblijf in principe gratis. Action !

SCHOTLAND

– Course 4/92, van 27 april tot 1 mei (inschrijven vóór 10 januari)

Aspects of secondary school management.

DUITSLAND

– LG. Nr. 190, van 7 tot 10 januari

Evolution und evolutionäre Erkenntnistheorie.

– LG. Nr. 192, van 7 tot 10 januari

Kunsttherapeutische Aspekte in der Sonderschule

– LG. Nr. 196, van 7 tot 10 januari

Die Behandlung der lateinischen Historiker im Lateinunterricht des Gymnasiums.

– LG. Nr. 203, van 13 tot 17 januari

Litaratur in Europa II : voor leraars Duits en Frans.

– LG. Nr. 204, van 13 tot 17 januari

Didaktisch-methodische Aspekte des Informatikunterrichts an Hauptschulen.

– LG. Nr. 213, van 13 tot 17 januari

Architektur der Gegenwart und Ökologie.

– LG. Nr. 219, van 20 tot 24 januari

Immersionstechniken im Französischunterricht der 11. Klasse des Gymnasiums.

– LG. Nr. 220, van 20 tot 24 januari

«Alltagsphysik» und Spielzeuge im Physikunterricht des Gymnasiums.

– LG. Nr. 222, van 20 tot 24 januari

Methodische Wege bei Liedbegleitung und Instrumentalspiel in der Hauptschule.

– LG. Nr. 229, van 27 tot 31 januari

Kunstunterricht in der Grundschule.

– 1.0392.7, van 15 tot 17 januari

Die Schreibwerkstatt im Deutschunterricht der Hauptschule.

– 1.0792.7, van 12 tot 14 februari

Gemeinschaftskunde/Deutsch/Bildende Kunst : Wahlen in der Demokratie – Möglichkeiten, Grenzen fächerverbindenden und fächerübergreifenden Arbeitens.

– 2.0492.7, van 22 tot 24 januari

Berufsfeld Holztechnik : Stilkunde – Anfänge des modernen Möbelbaus.

– 2.0792.4, van 10 tot 12 februari.

Erdkunde : Wirtschaftsraum Europa im Hinblick auf 1992.

– 3.0592.9, van 29 tot 31 januari

Sonderpädagogische Hilfen bei verhaltensauffälligen Schülern.

– 3.0792.8, van 12 tot 14 februari

Lehrer arbeiten in Projekten.

– 4.0592.4, van 27 tot 29 januari

Badminton. Grundlehrgang.

– 4.0792.8, van 12 tot 14 februari

Arbeitsbereich «Spielen-Spiel».

Inlichtingen en inschrijvingsformulieren

Departement Onderwijs – Secretariaat –
 generaal – t.a.v. Leen Mortier – R.A.C.
 Arcadengebouw – 3de verdieping – kantoor
 3087 – 1010 Brussel – ℓ. 02-210 51 10

DE FILMDIENST BREIDT UIT

Met de herstructurering van het Departement Onderwijs kreeg de zogeheten **filmdienst** van de Handelskaai een nieuwe, aangepaste benaming. De dienst is nu omgedoopt tot **Centrum voor Onderwijsmedia**. Men kan er nog steeds terecht voor de ontlening van educatieve 16 mm films en voor kopieën of aankoop van videofilms en B.R.T.-Schooluitzendingen (zowel radio als televisie). Er is een deelcatalogus 16 mm films voor biologie (met uitgewerkte takenbladen en gebruiksmogelijkheden) en een geactualiseerde overzichtslijst van de B.R.T.-Schooluitzendingen (radio en televisie). Maar er zijn nu ook enkele nieuwe catalogi met inhoudsbeschrijving :
 – het aanwinstenbestand van de 16 mm films,

DE KOPPEN GETELD

Dankzij het project *Scholeninterface* konden de scholen dit jaar hun leerlingenaantallen veelsnelser op diskette aan het Departement Onderwijs overmaken. Daardoor waren de leerlingenaantallen al in september bekend. In de volgende KLASSE analyseser we die nieuwe cijfers uitvoerig. Nu geven we eerst een overzicht van de definitieve cijfers van het vorige schooljaar. De dalende trend was duidelijk. Al zijn er ook interessante verschillen.

In het schooljaar 1990-1991 waren er 1.190.215 leerlingen in het gewoon onderwijs. Dat waren er 7.747 minder dan het jaar voordien (-0,7%) en 14.761 minder dan twee jaar voordien (-1,2%).

KLEUTERONDERWIJS

In 1990-1991 waren er 212.697 leerlingen in het gewoon kleuteronderwijs. Dat waren 1270 kleuters meer dan het jaar voordien (+ 0,6%). Er waren iets meer jongens (51%) dan meisjes (49%). De verdeling over de netten is zeer stabiel: het vrij onderwijs telt 70% van de leerlingen, het gemeentelijk 17%, het gemeenschaps- 13% en het provinciaal onderwijs 0,1%.

Er waren 13.044 kleuters met een vreemde nationaliteit (6%). Dat cijfer stijgt snel: 11.839 (5,5%) in 1988-1989

en 12.194 (5,8%) in 1989-1990. Ook hier meer jongens (52%) dan meisjes (48%). Het vrij onderwijs herbergt 50% van deze kleuters, gevolgd door het gemeentelijk (28%), het gemeenschaps- (22%) en het provinciaal onderwijs (0,3%).

LAGER ONDERWIJS

Hier merken we een fikse daling: 4508 leerlingen minder dan het jaar voordien en bijna 6000 leerlingen minder dan twee jaar geleden. Het gewoon lager onderwijs telde in 1990-1991 nog 412.140 leerlingen (-1%). Ook hier meer jongens (51%) dan meisjes (49%). Het vrij onderwijs was ook hier veruit het grootste net (65%), gevolgd door het gemeentelijk (22%), het gemeenschaps- (13%) en het provinciaal onderwijs (0,2%). Deze

verdeling is trouwens zeer stabiel.

Het lager onderwijs telde 24.208 leerlingen met een vreemde nationaliteit (6%). Dat cijfer stijgt lichtjes (+ 400 leerlingen per jaar). Hier zijn er meer meisjes (50,3%) dan jongens (49,7%). Het vrij onderwijs was goed voor 51%, gevolgd door het gemeentelijk (26%), het gemeenschaps- (23%) en het provinciaal onderwijs (0,2%).

SECUNDAIR ONDERWIJS

Het gewoon secundair onderwijs telde 426.325 leerlingen. Dat waren er 6303 minder dan het jaar voordien (-1,5%) en 15.515 minder dan twee jaar voordien (-3,5%). Er waren meer jongens (51%) dan meisjes (49%). Het vrij onderwijs was opnieuw goed voor het leeuwenaandeel (75%), gevolgd door het gemeenschaps- (17%), het gemeentelijk (5%) en het provinciaal onderwijs (3%). Het wordt eentonig, maar ook deze cijfers blijven sinds jaren zeer stabiel.

Er waren 19.442 leerlingen met een vreemde nationaliteit (4,5%). Hun aandeel steeg op drie jaar tijd met 0,5% (+ 600 leerlingen in 1990-1991). Er waren ongeveer evenveel jongens als meisjes. Het vrij onderwijs was goed voor 53%, gevolgd door het gemeenschaps- (28%), het gemeentelijk (16%) en het provinciaal onderwijs (4%).

HOBU

Het HOBU zit nog steeds in de lift. Het telde vorig schooljaar 82.149 studenten, een stijging met 0,4% ten opzichte van 1989-1990 en met meer dan 3% ten opzichte van 1988-1989. De meisjes (52%) domineren de jongens (48%).

De verdeling over de netten is zeer stabiel. Het vrij onderwijs (67%) wordt gevolgd door het gemeenschaps- (18%), het provinciaal (10%) en het gemeentelijk onderwijs (5%).

UNIVERSITEITEN

Het universitair onderwijs zit evenmin al aan haar plafond. Vorig schooljaar volgden 56.904 jongeren universitair onderwijs, een stijging met 2,6% ten opzichte van 1989-1990 en met meer dan 7% ten opzichte van 1988-1989. Er waren veel meer jongens (55%) dan meisjes (45%). Het vrij onderwijs was goed voor 70%, het gemeenschaps- 30%. □

Departement Onderwijs - Bestuur Statistieken -

Koningsstraat 138 - 7de verdieping - 1000
Brussel - t. 02-211 42 11

VREEMDE LEERLINGEN GEWOON ONDERWIJS 1990-1991

	Gemeenschap	Provincie	Gemeente	Vrij	Jongens	Meisjes	Totaal
Kleuter	2836	39	3607	6562	6778	6266	13.044
Lager	5561	59	6297	12.291	12.039	12.169	24.208
Secundair	5350	717	3048	10.327	9713	9729	19.442
Totaal	13.747	815	12.952	29.180	28.530	28.164	56.694

LEERLINGEN GEWOON ONDERWIJS 1990-1991

	Gemeenschap	Provincie	Gemeente	Vrij	Jongens	Meisjes	Totaal
Kleuter	27.932	261	36.444	148.060	109.002	103.695	212.697
Lager	55.637	697	89.459	266.347	209.619	202.521	412.140
Secundair	70.825	13.952	21.931	319.617	217.239	209.086	426.325
HOBU	15.028	8243	4272	54.606	39.732	42.417	82.149
Universitair	16.967	-	-	39.937	31.125	25.779	56.904
Totaal	186.389	23.153	152.106	828.567	606.717	583.498	1.190.215

WAALS GELD

Opdat het Franstalig onderwijs zou overleven moet het meer financiële middelen krijgen. Vermindering van de tewerkstelling kan niet. Dat zegt Yvan Ylief, minister van onderwijs van de Franse Gemeenschap. De Franse onderwijsbegroting vertoont voor 1992 een tekort van 4,7 miljard frank. Als de nationale regering zou beslissen het kijk- en luistergeld aan de gemeenschappen over te dragen dan zou de begroting van de Franse Gemeenschap met circa 2,1 miljard frank aangroeien. Daarvan kan het onderwijs 1,6 miljard krijgen. Blijft dan nog iets meer dan 3 miljard te vinden. Daarom kijkt Ylief uit naar de **fiscale autonomie** waardoor een verhoging van het kijk- en luistergeld mogelijk wordt. □

(De Financieel Economische Tijd)

NEDERLANDS AFGESCHAFT

Franstalige jongeren die onderwijzer willen worden zijn voortaan niet meer verplicht een cursus Nederlands te volgen. Dit besliste de onderwijsminister van de Franse Gemeenschap, Yvan Ylief. Daarmee maakt hij de normalscholen van het Franstalig Gemeenschapsonderwijs gelijk aan de opleiding in de overige twee schoolnetten, waar toekomstige onderwijzers ook geen Nederlands moeten volgen. De bewuste cursussen zouden namelijk de onderwijzers toch **niet voldoende voorbereiden** om zelf de taal van Vondel te onderwijzen. De minister heeft wel een decreet in de maak om het onderwijs in de vreemde talen in het secundair en in het pedagogisch hoger onderwijs te reorganiseren. Een logica die moeilijk te volgen is. De minister schaft de lessen Nederlands voor toekomstige leerkrachten af net nu iedereen ervan overtuigd is dat je een vreemde taal het best van in het basisonderwijs begint te leren. □

(La Libre Belgique)

NAZI VIDEO

Neo-nazistische en anti-semitische videospelletjes, die spotten met concentratiekampen, hebben de scholen in Oostenrijk veroverd zonder dat de autoriteiten een idee hebben over de herkomst van dit vermaak. Auschwitz Totaal, Hitler Dictator Nummer Eén en Anti-Turkse Test zijn enkele van de wervende titels. □

(De Morgen)

LEERMIDDELEN DUURDER

Volgens de cijfers van de Vereniging van Uitgevers van Nederlandstalige Boeken (VUNB) steeg de gemiddelde prijs van de Nederlandstalige leermiddelen in 1990 met meer dan 25 %. Waar in 1989 de gemiddelde prijs van Vlaamse leerboeken 299 frank bedroeg, steeg die vorig jaar tot 410 frank. De gedrukte leermiddelen zijn goed voor 17 % van de boekenjaarproductie.

Eén troost : de gemiddelde prijs van kinderboeken kende wel een lichte daling. De produktie van jeugd-, kinder-, prentenboeken en strips neemt 30 % in van de boekenjaarproductie. In dat onderdeel van de markt daalde de gemiddelde prijs van 584 frank in 1989 naar 540 frank in 1991. □

(De Standaard)

TV IS SLECHT

Zwartkijkers krijgen weer gelijk. Recent onderzoek heeft aangetoond dat kinderen zelfs van zogenaamde educatieve programma's weinig opsteken én dat deze kinderen nog meer TV kijken dan we al dachten.

Eén op vier kleinscherm-televisietoestellen gaat naar een **kinder slaapkamer** : 55 % van de 11-16-jarigen heeft nu zijn eigen toestel. Voeg daarbij nog het videofenomeen en u begrijpt het probleem. Het effect is vooral merkbaar in een dalende leesvaardigheid. Verder onderzoek moet nu aantonen waarom de kinderen hun boeken laten liggen om voor het beeldscherm te zitten. □

(Times Educational Supplement)

VLAAMS GELD

In de zes faciliteitengemeenten rond Brussel volgen 2270 Franstalige kinderen Franstalig onderwijs. Dat wordt gefinancierd door de Vlaamse Gemeenschap die aan deze faciliteitenscholen 17,5 miljoen aan werkings- en uitrustingskredieten betaalt. De personeelskosten kunnen best een tienvoud zijn.

Op vraag van het Vlaams Raadslid Van Vaerenbergh (VU) welke maatregelen de Minister van Onderwijs neemt om de **verfransing** van het onderwijs in de faciliteitengemeenten tegen te gaan, antwoordt Daniël Coens dat de taalwetgeving toegepast moet worden en dat wijzigingen van de taalwet een nationale materie zijn.

Wie bevoegd is om te waken over de naleving daarvan, zegt de minister niet. Hij signaleert niet dat deze taalwetgeving al meer dan 10 jaar flagrant overtreden wordt door de Franse Gemeenschap. Die weigert de faciliteitenschool voor Vlaamse kinderen in Komen te financieren. De Vlaamse Gemeenschap betaalt die school. □

(Het Nieuwsblad)

GEFOEFEL

Het ministerie van het Franstalig onderwijs zegt dat 27 % van de Franstalige kleuterscholen in het verleden foefelde met de cijfers over de gemiddelde aanwezigheid van de kleuters. Dat gevoel leverde hen meer personeelsleden op dan het aantal waarop ze recht hadden. De **meerkost** van dit gevoel raamt het ministerie op 160 tot 170 miljoen, enkel aan personeelskosten. Daar mag nog eens 10 % bijgeteld worden voor werkingskosten. In de loop van de jaren tachtig werd van Vlaamse zijde herhaaldelijk aangeklaagd dat de Franstalige leerlingcijfers overdreven waren. Dat werd toen aan Franstalige kant steeds ontkend. □

(De Standaard)

WASHINGTON KAN NIET REKENEN

De meest recente National Assessment of Education Progress omvat de wiskundige vorderingen van de Amerikaanse leerlingen. In elke staat werden 2500 14-jarigen getest. Slechts 1 op 7 leerlingen haalde het voor die leeftijd vooropgestelde niveau. Washington DC scoorde een gemiddelde van 231 op 500 en bengelt daarmee helemaal achteraan. Het nationale gemiddelde was 261 en de beste staat—North Dakota—scoorde gemiddeld 281.

Amerika heeft ongeveer 110.000 wiskundeleraars. Slechts 42 % van hen heeft een diploma wiskunde, 9 % mag eigenlijk niet eens wiskunde geven. President Bush wil de Amerikaanse wetenschap en wiskunde aan de wereldtop tegen het jaar 2000. Er is dus nog werk te doen, reken maar. □

(Times Educational Supplement)

(HOOG)BEGAAFDEN

In *Gifted Children* beschreef Laycock **twintig kenmerken** om hoogbegaafde leerlingen te herkennen. Deze leerling:

1. kan zeer goed redeneren, abstraheren, generaliseren, betekenissen begrijpen en relaties leggen;
2. heeft een grote intellectuele nieuwsgierigheid;
3. leert gemakkelijk en direct;
4. heeft een brede interesse;
5. heeft grote aandacht voor en vastberadenheid in het oplossen van problemen en het nagaan van de eigen interesses;
6. steekt qua hoeveelheid en kwaliteit van taalgebruik duidelijk uit boven zijn leeftijdsgenoten;
7. kan zelfstandig en effectief werken;
8. kan op jonge leeftijd lezen (vaak reeds voor het naar school gaan);
9. kan zeer goed observeren;
10. toont initiatief en originaliteit in intellectueel werk;
11. reageert alert en snel op nieuwe ideeën;
12. kan snel onthouden;
13. heeft een grote belangstelling voor de mens en het universum;
14. heeft een ongewone verbeeldingskracht;
15. kan complexe aanwijzingen gemakkelijk volgen;
16. is een snelle lezer;
17. heeft verschillende hobby's;
18. leest graag over allerlei verschillende onderwerpen;
19. maakt vaak en effectief gebruik van de bibliotheek;
20. is zeer goed in wiskunde/rekenen, met name in het oplossen van problemen.

Deze kinderen hebben andere onderwijsbehoeften en stellen dus **specifieke eisen** :

- eerlijke feedback die met respect wordt gegeven, wordt door (hoog)begaafden zeer gewaardeerd;
- open communicatie met leergroepen –vooral om sociale vaardigheden te verwerven;
- een intellectueel uitdagend, zinvol en flexibel curriculum;
- contact met intellectueel gelijken –liefst van de eigen leeftijd;
- geschikt werkmateriaal;
- de kans bezig te zijn met persoonlijke interesses.

De Nederlandse vereniging PHAROS vraagt niet minder dan een speciale school voor hoogbegaafden. Eenvoudiger is natuurlijk dat deze leerlingen sommige delen van het curriculum mogen overslaan of dat de school leermogelijkheden creëert buiten het normale curriculum om (extra-cursussen en zelfstandige arbeid). □

(Jeugd in School en Wereld/Ned.)

ONDERWIJZEN IS LEUK

Zeven op tien Nederlandse leraars secundair onderwijs en acht op tien leraars basisonderwijs zijn tevreden over hun werk. Bijna 85 % van de afgestudeerde onderwijzers komt in het basisonderwijs terecht. Slechts 50 % van de afgestudeerden aan een lerarenopleiding secundair onderwijs koos voor het onderwijs. Dat staat allemaal in het rapport *Wie gaat er in het onderwijs werken?* (Research voor Beleid – Leiden – 113 blz. – ± 1000 fr.)

Toch enkele kanttekeningen hierbij. Liefst twee derde van de leraars secundair onderwijs denkt regelmatig aan een andere baan. Van die groep wil 60 % binnen dit en twee jaar weg. Daarnaast ligt het **ziekteverzuim** in het onderwijs zeer hoog : met 7,2 % is dat tweemaal zo hoog als in het bedrijfsleven. De beroepsgroep «docenten» kent trouwens het op één na hoogste percentage hartaanvallen. De helft van de ondervraagden sprak dan ook van een hoge werkdruk. Dat en het lage salaris –80 % vindt dat heel demotiverend– plaatsen een groot vraagteken achter bovenstaande titel. □

(Didaktief/Ned.)

WAALSE SANERING

De Union Wallonne des Entreprises (UWE) waarschuwt voor het uit de hand lopen van de Franse Gemeenschapsbegroting. Volledige overheveling van het kijk- en luistergeld, herziening van de financieringswet noch samenvoeging van gewest en gemeenschap zal volgens UWE volstaan. Sanering kan dus niet uitblijven. UWE pleit vooral voor ingrepen in het onderwijs. Volgens cijfers van de OESO (Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling) heeft het Franstalig onderwijs de **hoogste omkadering** van alle ons omringende landen en in procent van het BNP – op Nederland na– de grootste besteding van overheidsmiddelen. Ondanks dat geraakt 2/3 van de leerlingen in het secundair onderwijs minstens een jaar achterop. In het technisch- en beroepsonderwijs is dat voor 85 % van de leerlingen die een diploma behalen het geval. En 50 % van de starters haalt in deze sector zelfs helemaal geen diploma. □

(De Financieel Economische Tijd)

LANGERE SCHOOLDAG

De gemeente Amsterdam wil op alle openbare scholen voor lager en voortgezet onderwijs in de hoofdstad een verlengde schooldag invoeren om **leerachterstanden weg te werken**.

De helft van de jongeren tussen nul en zestien jaar in Amsterdam is van buitenlandse afkomst. In de extra schooluren zal aandacht worden besteed aan onder meer huiswerkopleiding, muziekonderwijs, culturele activiteiten en sport. Als een school besluit mee te doen aan het experiment is de extra lestijd –ongeveer anderhalf uur per dag– verplicht voor alle leerlingen. □

(NRC Handelsblad)

Welke meisjes kiezen een studierichting die «manne-lijk» is? Hoe voelen ze zich op school en hoe snel vinden ze werk? Een onderzoek van het Hoger Instituut voor de Arbeid.

Vrouwen op de arbeidsmarkt: het is allang geen nieuwtje meer. De economische expansie en de emancipatiegedachte van de jaren 60 braken het eenzijdig perspectief van de rol van moeder-echtgenote open. Toch dienden vrouwen hun ambities te begrenzen vanwege hun taken in het huisgezin. Tegelijk zien we dat slechts een gedeelte van de arbeidsmarkt voor vrouwen komt open te vallen, waarbij we het fenomeen zien opduiken van typisch vrouwelijke jobs en, daaraan gekoppeld, typisch vrouwelijke studierichtingen. Nu komt daarin verandering.

De verbeterde conjunctuur sinds 1985 resulteerde onder meer in een verhoogde vraag naar geschoolde arbeidskrachten. Met name bij meisjes en werkloze vrouwen werd een onaangeroerd potentieel verondersteld. De impulsen kwamen niet alleen van de arbeidsmarkt. Ook de vrouwenbeweging, het Staatssecretariaat voor Emancipatie op kop, heeft campagnes gevoerd om meisjes er toe aan te zetten te kiezen voor mannenberoepen. Waar men zich voorheen vooral op mentaliteitsverandering toespitste, ziet men het nu meer structureel: op school dienen typische jongensrichtingen toegankelijk gemaakt te worden voor meisjes. Deze emancipatorische interesse loopt parallel met het streven van veel scholen hun leerlingencijfer op te krikken.

Het Hoger Instituut voor de Arbeid heeft bij 50 oud-leerlingen uit nijverheidstechnische richtingen nagegaan hoe het hen na hun studies is vergaan. Twee vragen stonden voorop: in welke jobs zijn zij terechtgekomen en met welke mate van vrouwonvriendelijkheid hebben zij te kampen gehad? Eerst bekijken we kort de achtergronden van de studiekeuze.

HET BEROEP VAN DE MOEDER

De groep die we bevraagd hebben is een echte pioniersgroep. Ze waren reeds van school af (ten laatste in 1987) op het ogenblik dat de eerste campagnes op gang kwamen. De meesten hadden een diploma A2 met volgende specialisaties: elektri-

«DAT IS GEEN WERK VOOR EEN VROUW»

MEISJES IN MANNEN-BEROEPEN NOG ALTIJD GEDISCRIMINEERD ?

«In die klas werd ik zelf een halve jongen maar dat is niet erg.»

citeit, elektro-mechanica, mechanica, industriële informatica en, meest van al, elektronica. Anderen hadden slechts een lager TSO-niveau bereikt ofwel een BSO-diploma (metaal, elektrische installaties, lassen en carrosserie).

Praktisch alle betrokkenen bleken afkomstig uit het arbeidersmilieu. Belangrijk om weten leek ons de motivering van de studiekeuze. Bij ongeveer een derde van de groep prevaleerden redenen die verband hadden met de aangeleerde kennis en vaardigheden zelf. We zien dat dit vooral zo is daar waar de moeder van het meisje uit werken ging. Het beroep van de moeder vormt een vaak onderschatte factor in het aspiratieniveau van kinderen.

De meeste bevrageden schoven evenwel andere motieven naar voor die destijds meegespeeld hebben. Sommigen vonden humaniora of algemene richtingen te moeilijk (negatieve keuze), anderen werden gestimuleerd door familieleden of kennissen. Een niet onaanzienlijke groep (ongeveer één op drie) gaven de nabijheid van de school of zelfs het louter kunnen blijven op dezelfde school als reden op. Een typische uitspraak in dit verband was: «In onze school was er geen humaniora, dus was ik op een technische richting aangewezen.»

MAAR WELK WERK ?

Studeren voor de geschoolde arbeidsterjob is één ding, zo'n job vinden die op de studies aansluit is toch nog iets anders. Dit zien we reeds bij de intrede in de arbeidsmarkt: 50% vindt haar eerste job binnen de zes maanden na de laatste schooldag, de andere helft doet er (sons veel) langer over. Bij deze laatste groep valt op dat men alsmäär minder selectief is geworden in de jobs waarvoor men heeft gesolliciteerd. Voorts heeft een derde van de bevrageden werk gevonden via informele kanalen (vrienden, familie).

Welk werk? Slechts de helft van de groep heeft gedurende de weliswaar nog jonge loopbaan een aansluitende job uitgeoefend; niet voor allen was dit reeds bij de eerste job het geval. Wel zien we dat diegenen van wie hun eerste job op hun studies aansloot meer dan de anderen een stabiele loopbaan konden uitbouwen. De notie «aansluitende job» omvat een hele waaier aan beroepen (CAD-CAM operator, lassen, onderhoudsmechanici, ...) die als voornaamste gemeenschappelijk kenmerk hebben dat meer op school aangeleerde kennis en vaardigheden in de uitoefening ervan nodig is.

Interessant was te weten wat nu de kans op het vinden van aansluit-

tend werk verhoogt. Welnu, het oorspronkelijk studiekeuzemotief «aangeleerde kennis en vaardigheden» vertoont een positieve invloed. Daarnaast scoren de studierichtingen elektro-mechanica (uit TSO) en lassen (BSO) het best, elektronica en industriële informatica het slechts. Gezien het kleine aantal bevrageden per richting moeten we ons evenwel hoeden voor absolute uitspraken in dit verband. Wel kan men zich afvragen of bijvoorbeeld elektronica niet evolueert naar een «nieuwe» meisjesrichting zonder veel perspectief.

BOTTE WEIGERINGEN

Op school belanden meisjes die voor deze studies kiezen onvernijdelijk in jongensklassen. Ofschoon deze nieuwe omgeving hen niet onberoerd liet («ik werd een halve jongen») heeft men dit niet als hinderlijk aangevoeld. Het nadeel een vrouw te zijn in een mannenwereld kwam het sterkst naar voor bij het solliciteren: niet minder dan 75% vindt als vrouw gediscrimineerd te zijn. Dit ging van botte weigeringen («we nemen geen vrouwen aan») tot een heel gamma van voorwendsels en uitvluchten («het is te zwaar werk», «nachtarbeid», «geen aparte kleedruimten», ...). Uiteraard gaat het hier om jobs waar vrouwen in concurrentie met mannen liggen.

In de aansluitende job zelf blijkt het dat werken met mannen nergens als een last wordt ervaren. Typische uitspraak: «Af en toe komt er eens ene zeveren, maar dan zever ik mee en ben er van af». Dit staat enigszins in contrast met de antwoorden van vrouwen die een VDAB-omscholing hebben gevolgd naar een nijverheidstechnisch beroep. Deze vrouwen hebben geen schoolervaring en ook geen antecedente werkervaring met de geplogenheden van de «mannenomgeving».

Uiteraard pleit dit alles voor een veralgemening van gemengd onderwijs. Daarnaast zien we hoe belangrijk het is reeds in een vroeg stadium van de schoolse opvoeding belangstelling te doen opwekken bij meisjes voor technische vaardigheden. Deze interesse onderbouwt immers de motivatie die uiteindelijk doorslaggevend blijkt voor het succes in het zoeken naar aansluitende jobs. □

Ignace Pollet, HIVA

Pollet I. en D'Hertefeld G., *Vrouwen op de werkvloer. Een enquête bij vrouwen met een nijverheidstechnische opleiding met finaliteit in de metaalsector*, Leuven, HIVA-RIAT, 1991. E. Van Evenstraat 2E - 3000 Leuven - ☎ 016-28.33.20

EEN NIEUWE WEG ?

SOCIALE PROMOTIE WORDT PERMANENTE VORMING

Vanaf september is het onderwijs voor sociale promotie ondergebracht in een aparte entiteit, de Administratie Permanente Vorming binnen het Departement Onderwijs. Een decreet dat dit onderwijs moet regelen wordt voorbereid. Het HIVA voerde, in opdracht van Minister Coens, een onderzoek uit dat meer duidelijkheid moest brengen in de veelheid van opleidingen en doelstellingen... Allemaal tekenen die erop wijzen dat er, na de besparingsrondes die ook dit onderwijsaanbod troffen, tijd is voor een bevraging over de doelstelling, de maatschappelijke relevantie en de al dan niet gerechtvaardigde kostprijs van het onderwijs voor sociale promotie (OSP).

Eenzijds wordt vanuit verschillende instanties een pleidooi gehouden voor de koppeling aan het *dag-onderwijs* (geen eigen directie voor OSP wanneer deze gehecht is aan een instelling volledig leerplan, gebruik van de infrastructuur). Anderzijds wordt gepleit voor een integratie van OSP in de sector *volwassenenvorming* (de speciale entiteit permanente vorming wijst ook in deze richting).

De koppeling aan het onderwijs volledig leerplan is vanuit een infrastructuur oogpunt goed bekeken maar houdt ook grote risico's in. Binnen OSP moet plaats zijn voor nieuwe initiatieven die niet in het volledig leerplan kunnen (korte opleidingen, eigen leerroutes voor volwassenen...). De kans is groot dat belangen van het volledig leerplan zwaarder wegen dan de eigen behoeften en vereisten van het volwassenen-onderwijs. Het lijkt me interessant eens te gaan kijken bij onze zuiderburen. Wat is daar de motivatie geweest die resulteerde in het decreet van 17 april '91 (Franse Gemeenschap) waarin uitdrukkelijk alleen autonome inrichtingen voor sociale promotie voorzien worden.

In het OSP weegt het secundair onderwijs veel zwaarder dan het hoger onderwijs (100.000 versus 16.000 studenten). Dit gewicht en het onderbrengen van het secundair en hoger onderwijs in één administratieve entiteit wakkeren de vrees voor **verplettering** van het hoger door het secundair onderwijs aan. Nochtans zal in de toekomst –gelet op de hogere scalarisatie van de bevolking in het algemeen– het hoger OSP aan belang winnen. De regionale centra

ren wordt zelden bevestigd.

Wat de financiering betreft, is het principe dat ook de genietter een bijdrage moet leveren terecht. Anderzijds heeft niet iedereen dezelfde materiële en financiële mogelijkheden. Waarom kan voor wie niet voldoende middelen heeft niet worden gedacht aan een systeem van studietoelagen ?

MINDER WAARD

Het OSP is een deel van de volwassenenvorming. Er is een ruime consensus over de algemene doelstelling : kansen bieden aan volwassenen (d.i. na de «normale» leeftijd – de jeugdijaren) om alsnog een diploma te behalen (tweede-kans) of om zich bij te scholen, te herscholen voor beroepsuitoefening, maatschappelijke dienstbaarheid of persoonlijke ontplooiing. De operationalisatie ervan in **concrete doelen** en opleidingen geeft meer problemen :

– wat is maatschappelijk relevant (op dit ogenblik en vooral in de toekomst) ?

Permanente vorming wordt een zaak voor steeds meer volwassenen. Hoe moet het onderwijs daarop reageren?

die in de toekomst belast kunnen worden met de planning van het OSP lijken me niet direct een geschikt instrument voor de planning van het hoger OSP. Deze moeten immers niet in elke regio voorhanden zijn : een aanbod op een zeer beperkt aantal plaatsen is voldoende. De middelen kunnen dan selectiever toegewezen worden, wat de kwaliteit zal bevorderen en onnodige concurrentie uitschakelen.

Een goede opleiding wordt voor het grootste deel bepaald door de deskundigheid en motivatie van de docenten. Deze moeten aangetrokken kunnen worden op basis van ervarings- en professionele deskundigheid verworven op diverse werkteerren in de samenleving. «Vaste benoemingen» zijn in dit geval een rem voor de soepelheid. De vastbenoemde zit veilig voor het leven, de kwaliteit van zijn of haar functione-

– wat komt in de eerste plaats de persoon ten goede en wat de samenleving ?

– wat moet door de samenleving (alle betrokkenen) betaald worden en wat door de genietters van dat onderwijs ?

Op de persconferentie die de Minister gaf naar aanleiding van de HIVA-studie, maakte hij een onderscheid tussen enerzijds diploma-gerichte opleidingen/bijscholingen en anderzijds socio-culturele opleidingen. Aan beide koppelde hij een verschillende inbreng van overheidsmiddelen. Ik denk dat het onvoorzichtig en onjuist zou zijn een categorie binnen sociale promotie in het leven te roepen die het met minder middelen moet stellen en dan zogenaamd als «minder waard» betiteld wordt. Horen die opleidingen dan wel in het onderwijs thuis ? Het verschil tussen beide soorten opleidin-

gen is vaak klein en in vele gevallen afhankelijk van de motivatie van de cursist. Deze is secundair en daarop heeft de overheid weinig vat. Wat door de ene gevolgd wordt voor beroepsuitoefening kan door de andere louter als persoonlijke interesse gevolgd worden. I.p.v. te vertrekken van de motivatie van de cursist, dient uitgegaan van de maatschappelijke relevantie, de kwaliteit van het aanbod en de resultaten die ermee bereikt kunnen worden.

Wat die **maatschappelijke relevantie** kan inhouden kan eng of breed geïnterpreteerd worden. Wordt deze alleen gemeten aan de vereisten van de arbeidsmarkt (beroepsopleiding) op dat ogenblik, aan de functie-vereisten in het hedendaags socio-economisch bestel (professionele vorming) of aan een visie op «goed samenleven», en wat daarvoor in de hedendaagse samenleving de minimum-vereisten zijn ? Ik denk daarbij aan inzicht in maatschappelijke uitdagingen en problemen, deskundig zijn in informatieverwerking en hantering, relationale vaardigheden, probleemoplossend denken... kennis en kunde waardoor de volwassenen in staat gesteld worden de verschillende uitdagingen waarvoor ze gesteld worden te beheersen. Een arbeidsmarktgericht aanbod kan door anderen (o.a. de VDAB) meer specifiek en met meer middelen georganiseerd worden. Zowel in de beroepsgerichte als in de professionele vorming mag meer aandacht gaan naar algemene vorming. Daarnaast kunnen we ons afvragen of geen plaats dient gemaakt voor algemeen vormende opleidingen. Binnen het onderwijs voor sociale promotie zijn op dit ogenblik geen algemeen vormende opleidingen erkend. In de samenleving bestaat heden ten dage een grote behoefte aan flexibiliteit en omgangskunde. Wat maatschappelijk belangrijk is, mag niet begrensd worden door vereisten vanuit het economisch en arbeidsmarkt bestel alleen. In de meest verscheidene middelen leeft de overtuiging dat er op vele gebieden behoefte is aan het ombuigen van de economische en technische realiteit. Algemeen vormende opleidingen kunnen hier een belangrijke functie vervullen.

Wanneer de bedenkingen die door secretaris-generaal *G. Monard* geformuleerd werden op de studiedag over een samenhangend beleid voor de volwasseneneducatie (19 april 1991, Wemmel) de nodige ruimte krijgen om zowel in de onderwijswereld als in de bredere samenleving bediscussieerd te worden, is er wellicht hoop. □

G. Jennes, Directrice Centrum voor Gezinswetenschappen

TE HOOG GEMIKT

NIEUWE LERARENOPLEIDING NIET VOOR MORGEN?

Is een universitair niveau voor het geheel van de lerarenopleiding op dit moment te hoog gemikt en niet realiseerbaar?

We vrezen dat de hervorming van de universitaire lerarenopleiding op de lange baan zal worden geschoven en dat men die gaat koppelen aan de algemene hervorming van de leraren, dus samen met het pedagogisch hoger onderwijs.

Ik denk dat we de categorieën leerkrachten moeten oriënteren naar de ontwikkelingsfasen van het kind. Eigenlijk schakelen al heel wat tienjarigen van concreet naar abstract denken over. De enen iets vlugger dan de anderen maar vanaf de vijfde klas beginnen zich breuklijnen voor te doen. Het is aan te bevelen dat de begeleiding die de onderwijzer op gang bracht in de derde graad van het basisonderwijs voort kan worden gezet in de eerste graad van het secundair onderwijs. Er moet dan ook worden onderzocht of de regentaten in hun huidige vorm nog zinvol zijn.

Ik denk dat een universitair niveau voor het geheel van de lerarenopleiding op dit moment te hoog gemikt is en niet realiseerbaar is. Ik vraag me af of een overgang via het hoger onderwijs van het lange type niet wenselijker is.

Op langere termijn sta ik in principe achter een universitaire opleiding voor alle leerkrachten. In Wallonië werd dit ook geformuleerd door de commissie *De Landsheere*.

Maar zijn de universiteiten wel rijp om al die opleidingen, ook voor kleuterleiders op te vangen?

We moeten komen tot **praktijkgerichte theorie**. Er is behoefte aan mentoren die de stage begeleiden. Pedagogen moeten een beroep kunnen doen op goede onderwijzers, die nog in de praktijk staan maar die toch voldoende theoretisch bijgeschoold zijn om als begeleider te fungeren. Ik denk

dat we ons ook tot die groep moeten richten en die een zeer specifieke bijscholing geven opdat ze de rol van stagementor, supervisor of senior-teacher kunnen waarmaken. Dit zou meteen een gelegenheid zijn om de vlakke loopbaan te doorbreken.

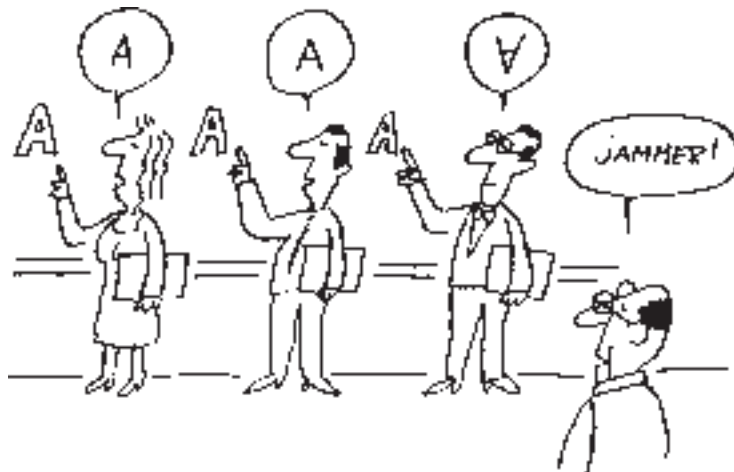
Als de mentor het opleidingspakket van de toekomstige leraar onder de knie heeft kan de pedagoog een andere rol spelen. Dan kan hij vertrouwen op de man in de praktijk die de go between is tussen de theorie en de praktijk. Deze specifieke training gebeurt nergens.

Welke vorming hebben de vakdidactici van een normaalschool gehad? Geen. Sommigen hebben zich na de aggregatieopleiding nog individueel een beetje bijgeschoold. Er is geen systematische vorming. Ze hangt af van de persoonlijke goodwill.

In de maatschappij vraagt men om een totaliteit van vaardigheden zoals

zelfstandig werken, organiseren... Leraren kunnen ze moeilijk op school meegeven omdat er geen structuur voor is. Maar ik meen dat ook dat de leerkrachten er zelf mee te kampen hebben. Dat ligt aan hun scholingsgraad. Want hoe kan je je leerlingen aanmoedigen om zelfstandig te werken, om creatief te zijn en initiatief te nemen, als je er zelf niet toe in staat bent. Alleen wie als leraar sterk in zijn schoenen staat zal dit aandurven. Als je dus je vak beheest. Statistisch onderwijs is voor de meesten een gemakkelijke en veilige oplossing. Dit heeft dus te maken met het opleidingsniveau. Hoe kan een onderwijzer proberen van zijn leerboek af te stappen als hij niets in de plaats heeft, als hij niet kan terugvallen op aangeleerde technieken. □

A. Aelterman, coördinator Departement Lerarenopleiding aan de R.U.
Gent

De nieuwe lerarenopleiding: op zijn kop?

Dokter Steyvaert, kinderpsycholoog Gasthuisberg Leuven: «Wat we tegenwoordig zien is een volstrekt scheefgetrokken verhouding tussen ASO en TSO. Om alleen al het ASO op een fatsoenlijke manier door te komen moet je een IQ van minstens 115 hebben. Slechts 15 % van de bevolking zit daarboven. Dat heeft voor veel studenten dramatische gevolgen. De energie die ze moeten opbrengen om toch te slagen is abnormaal groot. Bij sommigen vallen daardoor andere ontwikkelingen (sociale, lichamelijke...) weg. Zo'n kind wordt een volwassene die weliswaar een diploma heeft maar een onvolledig groeiproces met zich meesleept.»

Norbert De Batselier, Vlaams Economie-minister: «Ik vraag me af of alle gelden in onderwijs wel goed worden besteed. Tot hertoe hebben

de verantwoordelijken van Onderwijs een tekort aan creativiteit en inventiviteit aan de dag gelegd. We moeten naar een nieuw beleid. En ik vraag me af of ontzuiling niet de enige uitweg wordt. Dat zal geen ideologisch, wel een budgettair discussiepunt zijn.»

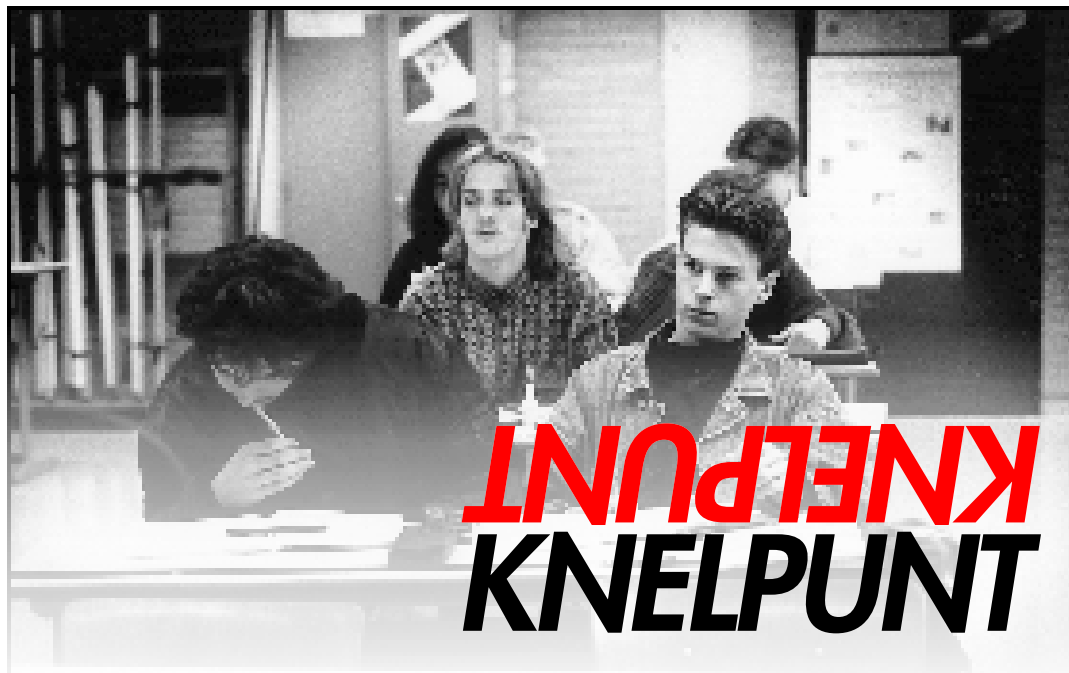
Prof. Vandamme, docent pedagogie KUL: «Typisch voor het hedendaagse onderwijs is de onmacht van leerkrachten om kinderen te begeleiden. Pas op, die mensen kunnen er ook niets aan doen. Ze doen wel hun best, maar ze hebben het nooit geleerd.»

Jacques Rogge, Voorzitter Belgisch Olympisch Comité: «Vergelijkend onderzoek toont aan dat onze jeugd de slechtste fysieke conditie heeft van heel Europa. We evolueren naar een soort motorisch analfabetisme. Onze jongeren zitten de hele dag en be-

wegen niet. Als we daar niet dringend iets aan doen wordt dat een ramp voor de algemene volksgezondheid. Eén uur per dag L.O. in het basisonderwijs en drie uur per week in het secundair zijn echt een minimum.»

Roger Staelens, inspecteur-generaal basisonderwijs: «Kinderen schrijven niet meer fouten dan vroeger en kunnen niet minder goed lezen of rekenen. Kinderen van nu zijn taalvaardiger en weten meer. Dat ze minder goed kunnen rekenen is ook een fabeltje. Proeven bewijzen dat. En over het algemeen letten ze ook niet minder goed op dan vroeger. Het grote probleem is dat ze nu veel minder lang op school zitten. In 1930 hadden ze nog een kwart meer lestijd dan nu. Ze moeten tegenwoordig dus heel veel leren in korte tijd.» □

de
SPRAAK-
MAKERS

ZE LUISTEREN NIET !

MANAGEMENT IN DE KLAS

Veel leraren hebben het gevoel dat de leerlingen niet naar hen «luisteren». Wat doe je daaraan ?

Leraar A : «Veel lessen zijn parels voor de zwijnen. Als ik een uur lang één begrip heb uitgelegd en ze snappen het dan nog niet... ja, aan wie ligt dat dan?»

Leraar B : «Ze willen eenvoudigweg niet luisteren. Voor sommigen duurt het tien minuten eer ze beseffen dat de les begonnen is».

Leraar C : «De herriestokers maken er dikwijls misbruik van als je even bezig bent een leerling met problemen te helpen. Dus doe ik dat maar niet meer.»

EEN UITWEG

In *De effectieve klas* (David Fontana, Uitgeverij Intro, Nijkerk, 1990/België : Westland-Schoten) vinden we o.a. concrete tips voor meer management in de klas. Zo'n management maakt dat de leerlingen een duidelijker beeld krijgen

van wat er gebeurt en wat er van hen wordt verwacht. Veel leraren verspillen energie aan inspanningen om in de klas gewoon het hoofd boven water te houden. Goed management voorkomt problemen o.a. door een goede voorbereiding (ook van het lokaal en het materiaal), een punctuele uitwerking (op tijd beginnen en stoppen) en een nauwkeurige analyse van wat er in de klas gebeurt (eventueel door een buitenstaander).

Vijf andere tips.

1. Praat minder (Leraren A en B)

Het is een vuistregel dat de leerkracht tijdens één lesuur in het totaal niet langer dan één tot anderhalve minuut (afhankelijk van de begaafdheid van de klas) voor elk levensjaar aan het woord moet zijn. Zo kan van een klas pientere tienjarigen worden verwacht dat ze per uur ongeveer vijftien minuten naar de leerkracht kunnen luisteren. Dat is het maximum. Voor de rest moeten ze de kans krijgen iets te **doen** (vaardigheden, oefeningen, schrijven, lezen, een sche-

ma maken, bewegen...). Wie daar geen rekening mee houdt vraagt om onrust of verveling. Bovendien is het handig om met zo'n praktische activiteit te beginnen. Dat voorkomt dat leerlingen zich rustig gaan installeren.

2. Stel meer vragen

Leerlingen moeten worden uitgedaagd om zichzelf iets af te vragen. Daarom stelt een goede leraar meer vragen en spreidt hij die evenwichtig over alle leerlingen. Bovendien brengt hij er genoeg variatie in. Hij vraagt dus niet alleen feiten maar bijvoorbeeld ook een creatieve inbreng en het kunnen leggen van relaties tussen aangeboden informatie. Bij zo'n les voelt elke leerling zich actiever betrokken.

3. Beweeg bewuster (*Leraar C*)

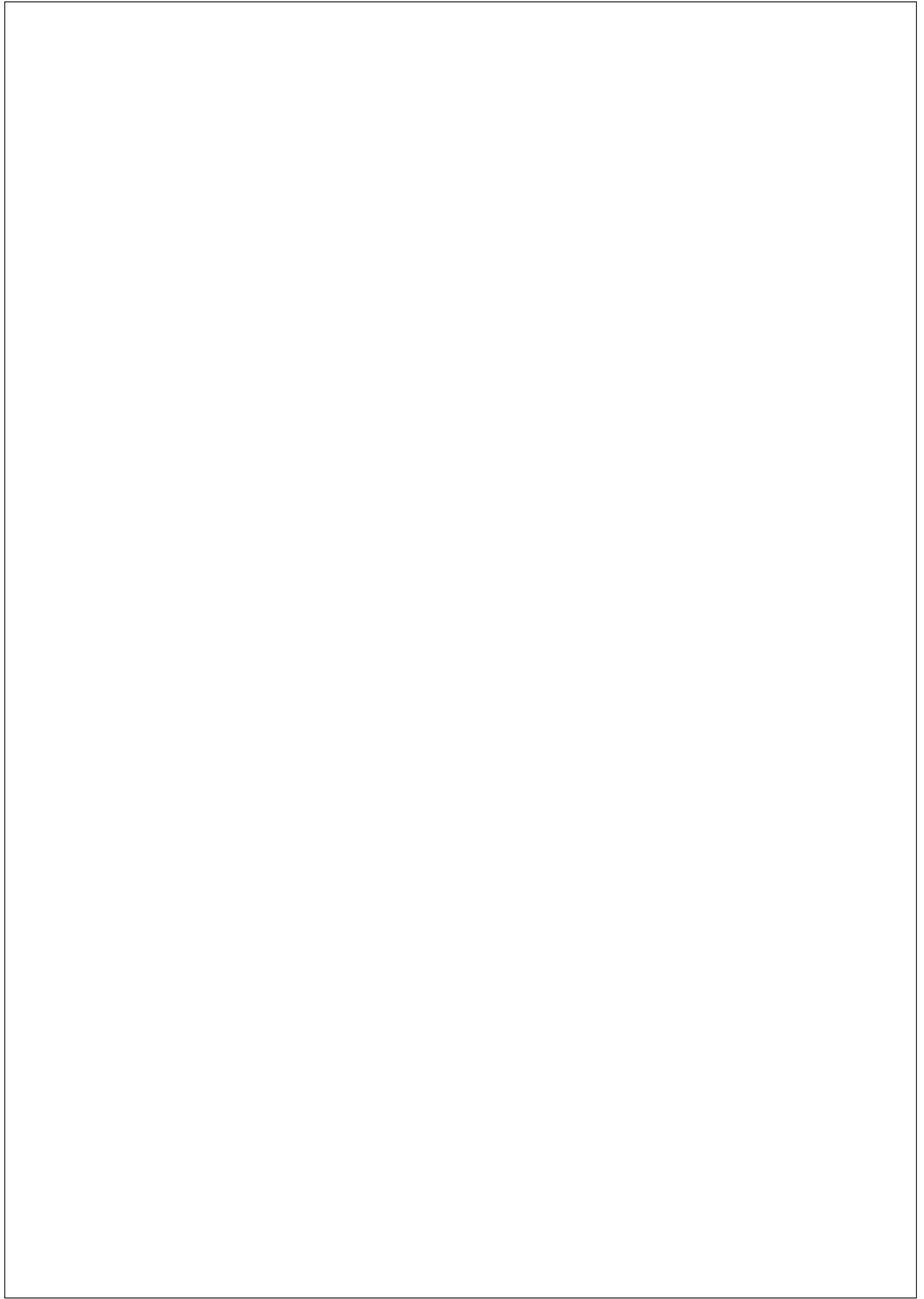
Goede leerkrachten realiseren spontaan oogcontact en hebben snel door wáár problemen kunnen ontstaan. Daar schenken ze dan speciale aandacht aan. Ze laten zich niet door de leerlingen op sleeptouw nemen maar beslissen zélf waar en hoe ze in het lokaal precies aanwezig zijn.

4. Luister zelf beter

Weinig dingen zijn voor een leerling zo frustrerend als een probleem te hebben dat hij tevergeefs onder de aandacht van de leerkracht probeert te brengen. Hij moet weten en voelen dat de leerkracht voor hem beschikbaar is, ook buiten de les. Misschien is het probleem voor de leerkracht niet belangrijk, voor de leerling is het dat wél. Wie goed luistert kan bovendien zelf op meer begrip rekenen.

5. Spreid uw aandacht

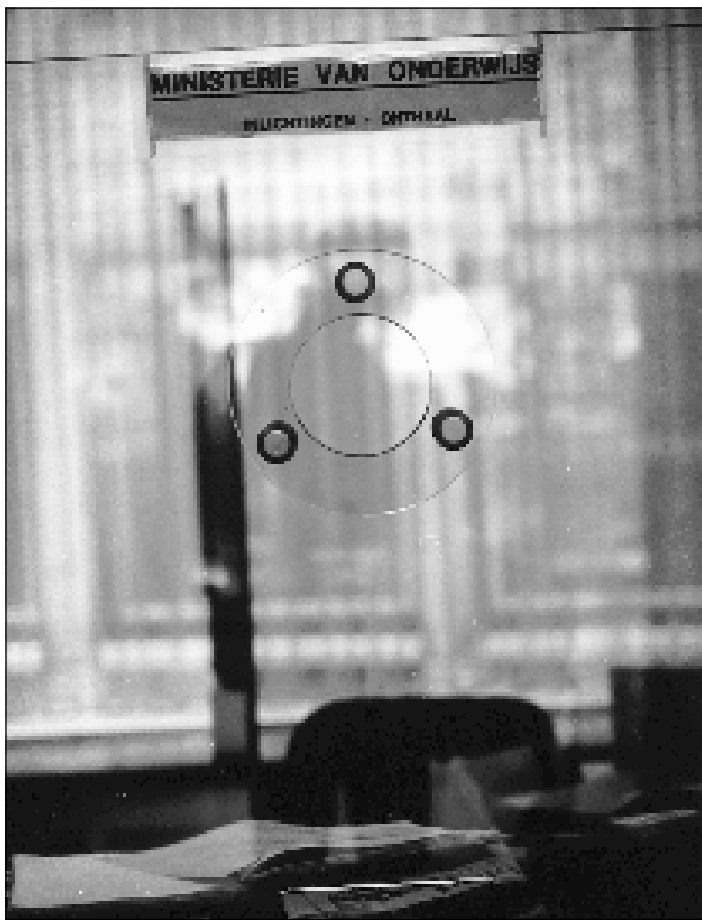
Leerkrachten besteden vaak een onevenwichtige hoeveelheid tijd aan bepaalde individuen of groepen (de besten, de zwaksten, de meest luidruchtige...). Beter is het uw tijd eerlijk over alle leerlingen te verdelen. Dat geldt ook voor opmerkingen en aanmoedigingen. Vermijd in elk geval vergelijkingen tussen groepen of individuen. Dat zorgt altijd voor wrok of verdeeldheid. En wat er ook gebeurt : beëindig de les rustig en in een vriendschappelijke stemming. Dat maakt het voor iedereen een stuk gemakkelijker om elkaar weer te zien. □

(advertentie)

DE INFOLIJN

Voor al uw vragen over onderwijs moet u bij het Centrum voor Informatie en Documentatie zijn : Koningsstraat 150 – 1000 Brussel – ☎ 02-210 54 00

NU PAS

Eigenaardig dat ik nu pas KLASSE voor heterst onder ogen krijg. Hoe lang bestaat het blad eigenlijk al en kan ik eventueel de vorige nummers nog vastkrijgen ?

KLASSE vervangt het oude «Informatieblad van het Ministerie van Onderwijs». Het eerste nummer verscheen in januari '90. Elke maand krijgt elke Vlaamse school (van elk net en niveau) twee gratis exemplaren. Het is de bedoeling dat die ter inzage liggen in het leraarslokaal. Spijtig genoeg gebeurt dat nog niet op alle scholen. Al horen we toch steeds vaker dat leerkrachten het blad op hun school ontdekt hebben. Helaas is zowat heel onze voorraad uitverkocht. Voor de volledige jaargangen moet u dus op de eigen school zijn.

Duizenden leraars en andere mensen die in onderwijs zijn geïnteresseerd hebben ondertussen een persoonlijk abonnement genomen. Dat kan voor 700 frank of 450 frank (leraars en studenten).

Gewoon overschrijven op het nummer 091-2203004-66 met vermelding «Abonnement KLASSE». Voor meer informatie belt u 02-211 46 58

DE SCHOOLBUS

Hoe zit het nu bij ons eigenlijk met het leerlingenvervoer ? Is daar geen sprake van (dure ?) wildgroei ?

De uitgaven voor het leerlingenvervoer blijken inderdaad hoog op te lopen. Daarom heeft de Vlaamse Executieve verkeersminister Sauwens gevraagd een speciale werkgroep op te richten. Die moet de mogelijkheden bestuderen om het leerlingenvervoer volledig te integreren in «De Lijn» van de Vlaamse Vervoer Maatschappij. Op tal van plaatsen is die integratie trouwens al een feit maar nu wil men de lijn consequent doortrekken voor heel Vlaanderen.

In eerste instantie gaat het om al het leerlingenvervoer dat wordt betaald door de Vlaamse Gemeenschap : het gemeenschapsonderwijs,

het buitengewoon onderwijs van alle netten en het zonaal netoverschrijdend leerlingenvervoer dat al in een vijftigtal zones is uitgewerkt. Maar uiteraard zal ook best al het ander leerlingenvervoer worden besproken. De werkgroep begon haar werkzaamheden op 20 september.

Contactpersoon op het kabinet van Minister Coens is Karel Heeren – RAC – Arcadengebouw – 6de verdieping – 1010 Brussel – ☎ 02-210 62 64

KLEUR BEGELEIDEN

Als het over migranten in het onderwijs gaat, hoor ik zo weinig over het PMS en het begeleidingskader. Hoe zit het daar mee ? Krijgen die ook meer mogelijkheden ?

□ PMS-centra die minimum een aantal doelgroepleerlingen begeleiden kunnen genieten van een extra omkadering : een halftijdse betrekking, op het niveau van assistent voor 200 tot 500 doelgroepleerlingen en vanaf 500 een voltijdse betrekking.

In hun jaarprogramma moeten deze centra aangeven dat zij gericht werken rond preventie en remedieering van leerachterstanden, specifieke inspanningen leveren en informatie verspreiden over studiemogelijkheden en studie- en beroepskeuzebegeleiding van migranten.

Het aantal migrantentolken, als GECO, blijft gehandhaafd. Wél worden deze voltijds aangesteld : halftijds tewerkgesteld en het verplicht volgen van een gericht OSP-programma.

□ De extra-omkadering van 28 begeleiders migrantenwerking blijft gehandhaafd. Die worden verantwoord via een aanwendingsplan dat door de onderwijsnetten wordt ingediend. Voor de coördinatie en het onderhouden van de begeleiding is o.a. een team van drie deskundigen aangesteld.

– Er is op het Departement een Afdelingscel Migranten in het onderwijs – C. Degraeve – Koningsstraat 138 – 1000 Brussel – ☎ 02-211 44 87

– Het Centrum voor Informatie en Documentatie heeft een nieuwe brochure verspreid over «Onderwijsbeleid ten aanzien van migranten.» Als u die niet op uw school vindt, kunt u ze bestellen : Koningsstraat 150 – 1000 Brussel – ☎ 02-210 54 00

DE TAAKLERAAR

Waar kan een taakleraar precies voor worden ingeschakeld ? Bestaat er zoiets als een terreinafbakening ?

In het gewoon basisonderwijs

kan de school een taakleraar inschakelen om extra aandacht en zorg te besteden aan leerbedreigde kinderen. Eén lestijd per groep van 20 leerlingen aangewend voor een taakleraar is daarbij een goed uitgangspunt. Leerbedreigde kinderen zijn potentieel normaal begaafde leerlingen die door toevallige omstandigheden (ziekte, verhuizing enz.) of lichte leerproblemen achterstand oplopen. De taakleraar is dus niet bedoeld voor kinderen met ernstige leerstoornissen of voor schoolonrijpe kinderen.

De begeleiding door de taakleraar gebeurt individueel of in kleine groepjes. Dat hangt af van de behoeften van de leerlingen, de praktische organisatie van de school en het overleg binnen het multi-disciplinair team (directie, PMS, taakleraar en klasseleraar).

Meer details vindt u in de speciale omzendbrief over taakleraars B/HJ/LC/HDB van 21 augustus 1991 die u in uw school kunt raadplegen.

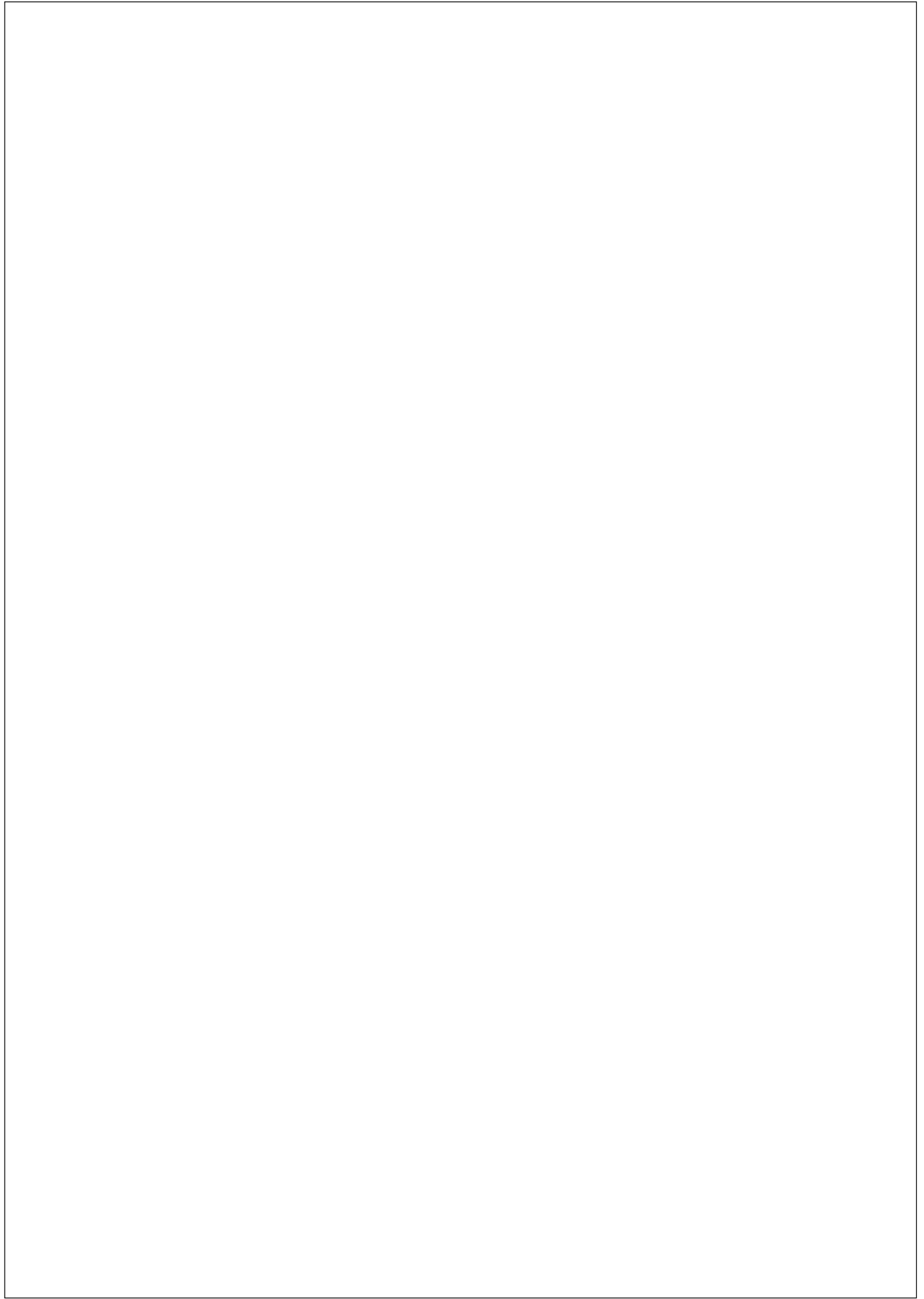
TAALVAKANTIES

De leerlingen van mijn klas vragen me dikwijls waar ze taalkampen en stages kunnen volgen tijdens de vakantie. Bestaat daar misschien een overzicht van ?

De Koning Boudewijnstichting heeft samen met Roularta Books recent een handige gids uitgebracht onder de titel *Wegwijs voor jongeren in internationale contacten*. Daarin vindt u een massa adressen voor werken en studeren in het buitenland, taalcurssussen en -vakanties en nog veel meer. De gids kost 250 fr. en ligt in elke boekhandel. U kunt hem ook telefonisch bestellen bij Mediaclub met het gratis telefoonnummer 117007 (géén zonenummer).

Wie nog meer informatie wil kan terecht bij de PMS-centra die in hun (losbladig) vademecum ook gegevens over taalvakanties opnemen. □

SEKSUELE KINDERMISHANDELING

□ *Ipbegenia* heeft een **onderwijsproject** uitgewerkt voor leraars die rond de moeilijke problematiek van seksuele kindermishandeling willen werken. In het pakket zitten afzonderlijke brochures voor kleuter-, lager en secundair onderwijs. Maar u kunt ook uw eigen lespakket samenstellen met onderdelen van de drie brochures. De brochure *Kind of gezin ?* en *Incest-moeder* geven meer achtergrondinformatie. Er zit trouwens ook een juridische brochure en een boekje voor slachtoffers in het pakket. Het pakket kost 700 fr. en is nu ook verkrijgbaar bij de Standaard Boekhandel, ACCO en de Groene Waterman. *Ipbegenia* - St. Truidersteenweg 40 - 3500 Hasselt - ☎ 011-27 18 30

□ De Nederlandse campagne tegen kindermishandeling Over sommige geheimen moet je praten richt zich tot kinderen van 8 tot 15 jaar. Voor het lager secundair onderwijs is er een speciaal lespakket waarmee u zo'n 4 à 6 uren rond dit onderwerp kunt werken.

Het leerlingenboekje brengt ervaringsverhalen over diverse vormen van kindermishandeling en suggereert oplossingen. De leerlingen kunnen hierdoor het fenomeen sneller herkennen.

De docentenhandleiding geeft achtergrondinformatie en biedt een draaiboek om met het leerlingenboekje te werken.

De leerlingenboekjes zijn gratis, de handleiding kost ongeveer 80 fr. □

Bestellingen : Uitgeverij Zorn - Leiden - ☎ 00-31-71-14 91 41

KUNSTZINNIGE VORMING

Het Nederlandse *Landelijk Ondersteuningsinstituut Kunstzinnige Vorming* maakt zijn naam waar. Het is actief op alle terreinen : audiovisuele, beeldende, dansante, dramatische, literaire én muzikale vorming. U krijgt er antwoord op theoretische én praktische vragen over de kunsten en hun mogelijkheden in onderwijs

en vrije tijd.

Het LOKV steunt op drie grote pijlers : de **bibliotheek** heeft een collectie van 12.000 boeken, 250 tijdschriften, 200 handboeken enz. De **projectenbank** verzamelt 750 projecten uit de binnen- en buitenschoolse kunstzinnige vorming. Voor ongeveer 800 frank krijgt u drie keer per jaar een pakket met een beschrijving van nieuw opgenomen projecten én mag u dat materiaal gratis uitleenen. De **Documentatie Kunstproducties** geeft een overzicht van het jaarlijkse kunstaanbod films, reizende tentoonstellingen, theaterproducties, dans- en mimevoorstellingen, muziekuitvoeringen en schoolconcerten.

U kunt al die informatie ter plaatse gratis inkijken. Veel van die informatie zit in een databank die u via een computer-aansluiting, een modem en het telefoonnet kunt raadplegen of waarvan u een uitdraai kunt bestellen. Wat u zeker moet doen is het gratis kennismakingspakket bestellen. □ *LOKV - Ganzenmarkt 6 - 3512 GD Utrecht - ☎ 00-31-30-332328*

GRATIS

De Amerikaanse auteur *Yehuda Nir* schenkt een aantal exemplaren van zijn boek *Verloren kinderjaren* (The lost childhood) aan de leerlingen van de secundaire scholen. In dit boek beschrijft Nir de verbitterde strijd die hij, samen met zijn joodse moeder en zusje, vanaf 1939 heeft moeten leveren om de zes oorlogsjaren in Polen te overleven. De toon van dit boek is die van de tien- tot zestienjarige jongen, die hij toen zelf was.

Het doel van de schenking is duidelijk : de jeugd moet door de jaren heen van dit stuk geschiedenis kennis nemen en ervan doordrongen worden dat deze gebeurtenissen zich nooit meer mogen herhalen.

Secundaire scholen kunnen een exemplaar schriftelijk aanvragen bij het Centrum voor Informatie en Documentatie - Koningsstraat 150 - 1000 Brussel - (Indien mogelijk een kleefetiket met het schooladres bij insluiten a.u.b.) □

NIEUWE TENTOONSTELLINGEN

□ **Vastenheiligen, wondermeisjes en hongerkunstenaars** : tot 19 januari.

Met schilderijen, prenten, films en voorwerpen schetst de tentoonstelling een beeld van honger, eten en cultuur. Anorexia Nervosa kennen we nog maar honderd jaar, maar de geschiedenis van de magerzucht gaat terug tot in de klassieke oudheid.

Er zijn lezingen, studiedagen en een filmweek. De catalogus kost ongeveer 500 fr. en een geleid bezoek (op voorhand aanvragen !) 60 fr. per leerling en 300 fr. voor de gids.

Museum Dr. Guislain - J. Guislainstraat 43 - 9000 Gent - ☎ 091-26 12 91

□ **Antoon Van Dyck (1599-1641) en Antwerpen** : tot 31 december.

De «Iconografie» van Antoon Van Dyck bundelt een reeks gegraverde portretten : wereldleiders, leden van aristocratie en burgerij, collega's-kunstenaars, geleerden en humanisten. Van Dyck etste deze portretten naar eigen getekende of geschilderde voorbeelden. Deze portretten staan centraal in een tentoonstelling met ook tekeningen van Rubens, Jordaens en Van Dyck zelf. De catalogus kost 595 fr. De toegang is gratis voor schoolgroepen. Een rondleiding kost 900 fr. voor een groep van maximum 25 personen en duurt 2 uren. U vraagt ze best 3 weken vooraf aan.

Museum Plantin-Moretus en Stedelijk Prentenkabinet - Vrijdagmarkt 22-23 - 2000 Antwerpen - ☎ 03-232 24 55

□ **De boekband in Italië en Frankrijk in de 16de eeuw** : tot 4

januari.

Meer dan 80 banden illustreren de rijkdom van de 16de eeuwse boekbind- en versierkunst. De catalogus kost 2900 fr., de toegangsprijs bedraagt 50 fr. per persoon voor schoolgroepen en voor een geleid bezoek van anderhalf uur betaalt u 1200 fr. voor een groep van maximum 15 personen. U mag dan ook een blik werpen op dat deel van de collectie dat normaal niet voor het publiek toegankelijk is.

Bibliotheca Wittockiana - Bemelstraat 21 - 1150 Brussel - ☎ 02-770 53 33

KLASSETIP VAN DE MAAND

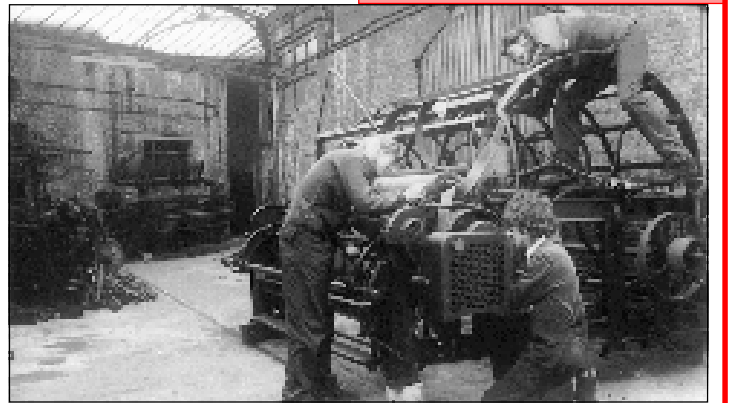
□ **MUSEUM VOOR INDUSTRIËLE ARCHEOLOGIE EN TEXTIEL**

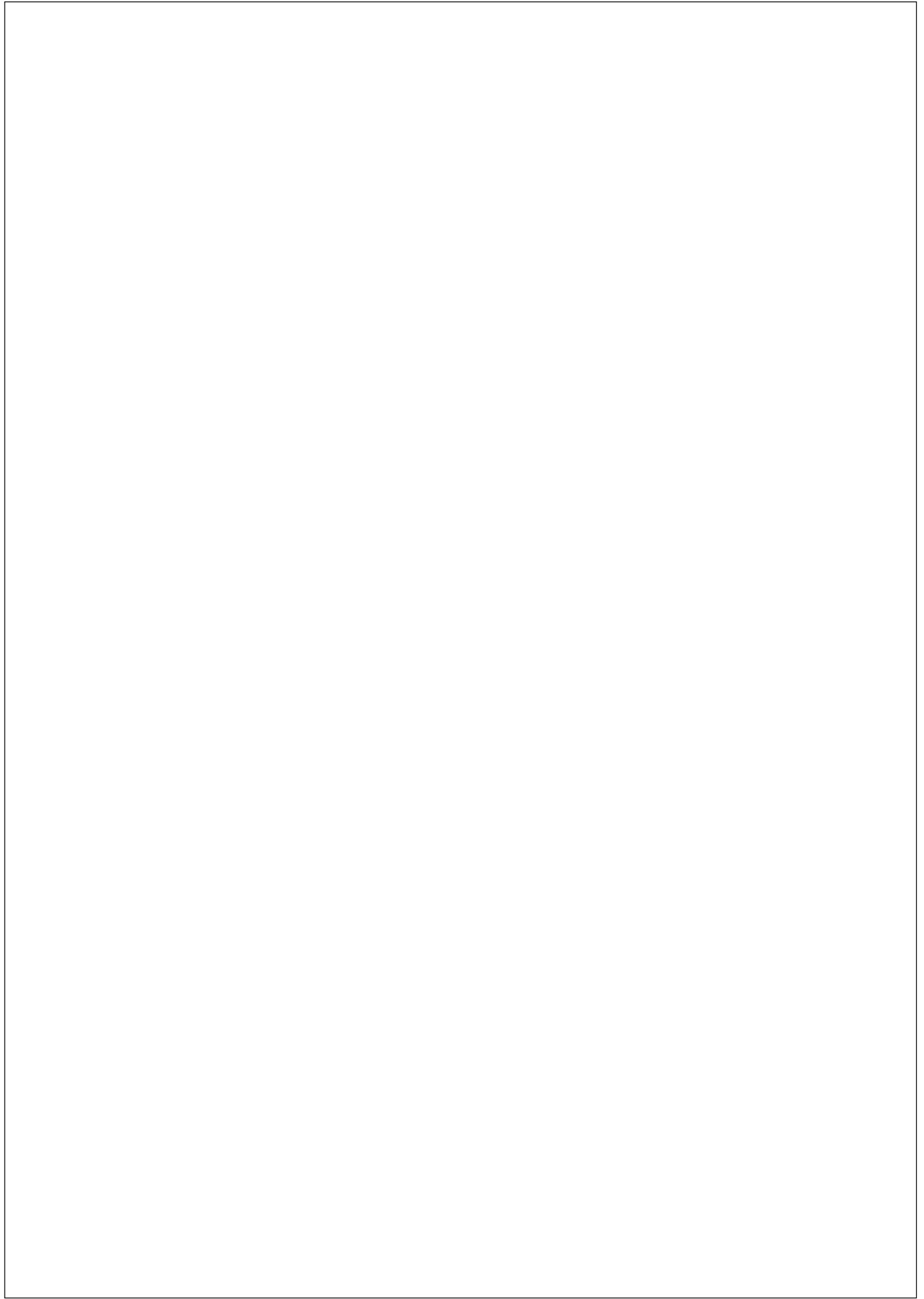
In een imposante rechthoekige fabrieksaal heeft het MIAT diagonaal een fabrieksstraat getrokken waardoor kleine ateliers komen. «In-druk-ken» schetst de geschiedenis van het drukken en herneemt zo een tentoonstelling van enkele jaren geleden. Regelmatig zijn er trouwens demonstraties van diverse druktechnieken.

«Frisse dranken. Ja, maar dan... frisdranken !» voert de bezoeker naar het limonadebedrijfje van *Augustinus Debbaut*. Talrijke foto's en documenten rond mineraal water, spuitwater en limonade plaatsen de toestellen van het limonademuseum in een ruim geheel.

De begeleidende folder en de toegang tot het museum zijn gratis. Een geleid bezoek vraagt u vooraf aan en kost 800 fr. voor een groep van 25 personen. De uitgebreide brochure bij elk atelier kost 150 fr. per exemplaar. □

MIAT - Minnemeers 9 - 9000 Gent - ☎ 091-23 59 69

(advertentie)

ANTI-RACISME

Het Rotterdamse *Anti Racisme Informatiecentrum* (ARIC) verzamelt **lesmateriaal** over (anti-)racisme, discriminatie en relatieverbetering. De huidige collectie omvat ongeveer 3500 titels over vijf deelgebieden : achtergrondliteratuur over racisme, discriminatie, vooroordelen enz.; achtergrond- en projectiemateriaal over racistische ontwikkelingen en hoe die te bestrijden; materiaal over de leefsituatie van migranten; materiaal over de positie van vluchtelingen; literatuur door en over migranten. De collectie bestaat uit boeken, brochures, video's, artikelen en kranteknipsels, muziek-cassettes en tentoonstellingen. Deskundige begeleiders helpen u bij het kiezen van geschikt materiaal of bij het zoeken naar achtergrondinformatie.

U kunt dit materiaal lenen of krijgen tegen onkosten. Alleen port-, kopie- en leenkosten worden aangerekend. Literatuurlijsten, readers en informatiepakketten worden op verzoek samengesteld. Alle informatie van het ARIC zit opgeslagen in het dBase-programma ARICbase. De prijs bedraagt zo'n 11.000 fr. voor programmatuur, programmahandleiding en het basisbestand (3500 titels). De jaarlijkse aanvullingen kosten ongeveer 5000 fr. ARIC - Gebouw De Heuvel - Grotekerkplein 5 - 3011 GC Rotterdam - *tel.* 00-31-10-411 39 11

NEDERLANDSE SCHOOLTELEVISIE

De *Nederlandse Onderwijs Televisie* (NOT) zendt elke voormiddag uit via Nederland 3. Enkele tips :

BASISONDERWIJS

- **Huisje Boompje Beestje** brengt actuele natuur-informatie en loopt elke maandag om 10 u. De programma's vormen een complete methode natuuronderwijs voor kinderen van 5 tot 7 jaar. Een set van 3 werkboekjes kost 140 fr., de handleiding 160 fr.

- **Nieuws uit de natuur** brengt elke vrijdag om 10 u. de 3de en 4de klas midden in de natuur. Een set kijk-, lees- en doebladen voor 5 leerlingen kost 1150 fr., de handleiding 525 fr.

- **Het Schooltv-Weekjournaal** is een wekelijkse live-uitzending voor kinderen van 10 tot 14 jaar. Elke vrijdag om 11 u. komt de wereld de klas binnen. De leerlingenkrant verschijnt tweewekelijks. Een jaarabonnement (16 nummers) kost 625 fr. per 5 leerlingen.

SECUNDAIR ONDERWIJS

- **Duitsland** (19 en 26 november, 3 en 10 december telkens om 10 u.30; 11 december alle 4 afleveringen vanaf 9 u.) geeft brandend actuele informatie over de eenwording van beide Duitslanden. Het leerlingenkatern kost ongeveer 200 fr., de handleiding ongeveer 180 fr. U moet ze wel bestellen bij NOT/BKE Baarn - Antwoordnummer 2 - 3740 VB Baarn - *tel.* 00-31-2154-82421

- **Europese integratie 1945-1990** (18 en 25 november, 2 en 9 december telkens om 10 u.30; 12 december alle 4 afleveringen vanaf 9 u.) schetst de weg die Europa heeft afgelegd richting 1992. De handleiding met werkbladen kost ongeveer 650 fr. en moet u bestellen bij CEVNO-Nassauplein 8 - 1815 GM Alkmaar - *tel.* 00-31-72-118502

De gratis gids en alle begeleidend materiaal kunt u bestellen bij Davidsfonds/Infodok - Brabançonnestraat 95A - 3000 Leuven - tel. 016-22 87 44

VIDEO OP DE BASISCHOOL

Davidsfonds/Infodok en het

VORMING VOOR LERAARS

ALGEMEEN

- Griekse mythen. Zin en onzin (27 november); Bestaat de Romeinse mythologie ? (4 december); Het middeleeuwse dagelijkse leven via de overgeleverde Nederlandse teksten (11 december); Recente ontwikkelingen in de Noordnederlandse poëzie (18 december). (*Org. : A.*)
 - Primitief dansen : Beginnelingen (12 lessen vanaf 6 januari) en Gevorderden (12 lessen vanaf 7 januari); Literaire wandeling doorheen Brussel (21 december); Lotus 1-2-3 (6 sessies vanaf 28 november); Persoonlijke Tijdsbeheersing Training (7 en 14 december). (*Org. : A.*)

- Cursus Oefening Film-Inzicht en Bespreking (13 tot 15 december); Hedendaagse Portugese Literatuur (2 december). (*Org. : B.*)

- Praatjes bij plaatjes : didactiek bij beeldmateriaal (4 december); WordPerfect 5. Special Topics (8, 15, 22 en 29 januari). (*Org. : F.*)

- Klinische praktijk bij kinderen : Dissociatieve stoornissen als gevolg van seksueel misbruik (5 december); Stresshantering (12 december), Vroege detectie van ontwikkelingsstoornissen en stimulatie van de motorische ontwikkeling (19 december). (*Org. : G.*)

SECUNDAIR ONDERWIJS

- Preliminary English Test - an introduction : 27 november. (*Org. C.*)
 - Chemie, hedendaagse werkvor-

men (9 en 17 maart, 23 en 29 april in Gent; 27 april, 5, 14 en 20 mei in Hasselt); Fysica, hedendaagse werkvormen (idem); Houdingsvorming en fithheid (10 en 18 maart, 24 en 30 april in Gent); 18 en 26 mei, 3 en 11 juni in Hasselt); Opvoeden tot relatiebekwaamheid (12 en 25 februari, 12 en 20 maart); Gebruik van audiovisuele middelen in het onderwijs (29 januari, 6, 14, 17 en 25 februari). Een greep uit het aanbod. U moet wel zo vlug mogelijk inschrijven. (*Org. : E.*)

HOGER ONDERWIJS

- Zelfevaluatie in het HOBVU : 4 december. (*Org. : D.*)

DE ORGANISATOREN :

A : VUB - Uitstraling Permanente Vorming - Pleinlaan 2 - 1050 Brussel - *tel.* 02-641 27 50

B : Dommelhof - Toekomstlaan 5 - 3910 Neerpelt - *tel.* 011-64 30 49

C : The British Council - Jozef II-straat 30 - 1040 Brussel - *tel.* 02-219 36 00

D : Eekhoutcentrum - Garenmarkt 8 - 8000 Brugge - *tel.* 050-33 65 09

E : CVPO - bijscholingscentrum - Koloniënstraat 18-24 bus 5 - 1000 Brussel - *tel.* 02-514 19 00

F : Kempens Instituut voor Onderwijsbegeleiding - Patersstraat 26 - 2300 Turnhout - *tel.* 014-41 00 92

G : RUG - Labo Ontwikkelings- en Persoonlijkheidspsychologie - Dnantlaan 2 - 9000 Gent - *tel.* 091-64 64 14

Nederlands Instituut voor Audiovisuele Media (NIAM) maken samen videoprogramma's die nauw aansluiten bij **actualiteit en leerstof** van de basisschool. *Leven in andere landen, Wintersport, Derde Wereld/Unicef, Aardbevingen en vulkanen, Industrie vroeger en nu, Prentenboeken, Je lichaam, Milieu, Tuinbouw in Nederland* zijn al klaar.

Bij elke video krijgt u gratis een brochure met tips en verwerkingssuggesties. Alle cassettes zijn VHS en kosten 1475 fr. Vraag de informatiefolder !

Davidsfonds/Infodok - Brabançonnestraat 95 A - 3000 Leuven - tel. 016-22 87 44

SPELEN MET POPPEN

De Mechelse *School voor Poppen* is haar 22ste werkingsjaar begonnen. Naast de grote cursus van een heel schooljaar staan ook enkele **kleinere lespakketten** op het programma. Die zijn voor iedereen toegankelijk en kosten 150 fr. per avond.

Het programma : Decor in een handomdraai (12 en 19 december); Draken, reuzenmonsters en poppen voor openluchtfesten (19 en 26 maart en 2 april); Van paasei tot poppekop (23 en 30 april). *Louis Contryn - Kadodderstraat 14 - 2800 Mechelen - tel. 015-21 83 66*

VLUCHTELINGEN

Vrijheid in Ballingschap brengt het drama van ballingschap en vluchtelingenkampen volop in de kijker. Fotografen met wereldfaam leverden werk voor een internationale **phototentoonstelling** waarmee het *Hoog Commissariaat voor Vluchtelingen* zijn veertigste verjaardag viert. Films en videomontages zorgen waar nodig voor de gepaste aanvulling.

Voor lagere scholen is er de **wedstrijd 18 miljoen vluchtelingen in de wereld**. Wie de vragenlijsten het beste invult mag op bezoek op de hoofdzetel in Genève. *Jonge journalisten* is de wedstrijd voor de 12-15-jarigen. Zij maken een reportage rond het thema vluchtelingen. De winnaars gaan samen met beroepsjournalisten naar Afrika.

De toegang tot de fototentoonstelling is gratis, de geleide bezoeken (per klasgroep) eveneens. Voor de **pedagogische werkmappen** wordt een symbolische bijdrage gevraagd.

Hoog Commissariaat voor Vluchtelingen - Dienst Jongeren - Ann Van Isacker - Van Eyckstraat 11a - 1050 Brussel - t. 02-6490151 - de tentoonstelling loopt van 9 december tot 31 januari in het Legermuseum in het Jubelpark.

POPPE IN HET MUSEUM

De educatieve dienst van het Hasseltse *Stedelijk Museum Stellingwerff-Waerdenhof* speelt graag met poppen. Voor de vier hoogste klassen van het **basisonderwijs** organi-

seren zij verschillende formules die een museumbezoek combineren met een historisch poppenspel. Werkboekjes stellen de inhoud van het museum «speels» voor met invul- en tekenopdrachten (20 fr. per exemplaar, maar in de andere prijzen inbegrepen).

Formule A (1 u., 50 fr. per leerling). Keuze uit 5 thema's : Hasselt wordt een stad, de slag van Planckeweide, de industrialisatie, de eerste spoorlijn, volksfiguren.

Formule B (2 u., 80 fr. per leerling). Combinatie van drie onderwerpen : Hasselt wordt een stad, de industrialisatie en volksfiguren.

Formule C. Geleide stadswandeling (duur : 2 uren) in de voormiddag; 's namiddags formule A (samen 90 fr. per leerling) of formule B (samen 120 fr. per leerling). Deze formules én andere combinaties zijn enkel mogelijk na afspraak. □

Stedelijk Museum Stellingwerff-Waerdenhof - Maastrichterstraat 85 - 3500 Hasselt - t. 011-24 10 70

BRT-SCHOOLUITZENDINGEN

Elke schooldag tussen 10 en 11 u. zendt de BRT op **Radio 3** schoolprogramma's uit. Zo loopt er bijvoorbeeld een reeks over *Mozart* (elke dinsdag om 10 u.40) voor alle leeftijden; een reeks *Peter & De Wolf* (2, 9 en 16 december om 10 u.20) voor de 5de en 6de klas; een reeks *Geschiedenis van de filmmuziek* (woensdag om 10 u.) voor het hoger secundair onderwijs en een reeks *Muziek en de Franse Revolutie* (27 november, 4, 11 en 18 december om 10 u.40) voor het secundair onderwijs.

De televisieprogramma's gaan op schooldagen tussen 14 u.30 en 15 u.30 via **TV1** de ether in. Alle tv-uitzendingen gaan op schooldagen in preview om 19 u. via **TV2**. Voor het secundair onderwijs zijn er bijvoorbeeld een miniserie *Het leven zet zich voort* (2 en 3 januari om 19 u.); een documentaire *Rot und Weiss* over 700 jaar Zwitserland (30 en 31 december om 19 u.); vier afleveringen over *Spelen met woorden* (23, 24, 26 en 27 december om 19 u.) en *Paris et ses environs* (3, 10 en 17 december om 19 u.).

U kunt van alle programma's **kopieën** krijgen (gratis als u zelf een lege cassette stuurt) bij De-

partement Onderwijs - Centrum voor Onderwijsmedia - Handelskaai 7 - 1000 Brussel - t. 02-217 41 90. De gratis **programmagids** en het **didactisch materiaal** bij de uitzendingen bestelt u bij de BRT. De gids ligt trouwens in elke school ! □

BRT-Schooluitzendingen - A. Reyerslaan 52-1043 Brussel - t. 02-741 53 02

VISSEN EN WATERPLANTEN

Elke visser weet dat er een verband is tussen een goed visbestand en aanwezigheid van waterplanten. De *Provinciale Visserijcommissie Limburg* illustreert dit met **twee gratis posters**. *Kijk 'ns onder water* toont zoetwatervis in onze Vlaamse rivieren en *Planten aan en in het waterspreek* voor zichzelf.

De posters bestaan in grote versie en in DIN A4-versie. Een leerrijk idee om uw klas te versieren. □ *Provinciale Visserijcommissie Limburg - Dr. Willemsstraat 23 - 3500 Hasselt - t. 011-22 67 11*

NEDERLANDSE PUBLIKATIES

Het Instituut voor Leerplanontwikkeling produceert aan de lopende band lesmateriaal, achtergrondinformatie, bijscholingsmateriaal, congresverslagen enz. Wij signaleren regelmatig enkele recente aanwinsten.

- De jaarlijkse overzichten van het Nationaal Informatiecentrum Leermiddelen (NIDL) geven een compleet overzicht van **methodes en**

leerboeken. De reeks 1991 bestaat uit de publikatie *Leermiddelen Basisonderwijs* en een reeks aparte publikaties voor het secundair onderwijs voor Aardrijkskunde/Geschiedenis/Maatschappijleer/Godsdiens en Levensbeschouwelijke Vorming; Economische en Administratieve Vakken; Engels; Duits; Frans/Spaans; Nederlands; Wiskunde/Rekenen/ Informatica; Natuurwetenschappen; Techniek/Studielessen/Beroepsoriëntatie; Kunstzinnige Vorming/Lichamelijke Oefening; Technische Vakken; Sociale en Verzorgingsvakken en ten slotte Agrarische Vakken. Een aparte publikatie is geheel gewijd aan de in Nederland beschikbare Nederlandstalige educatieve software.

- **Op vleugels en met krukken** (± 850 fr.) bevat 17 artikelen over de kwaliteit van de kunstzinnige vorming in het basisonderwijs.

- **Schrijfdraad** (± 650 fr.) is een thematisch naslagwerk voor schrijfonderwijs in de eerste graad van het secundair onderwijs.

- Veel lesmateriaal voor het basisonderwijs en het buitengewoon onderwijs kunt u nu via Davidsfonds/Infodok bestellen. Vraag daar de gratis catalogus. □

Instituut voor Leerplanontwikkeling - Postbus 2041 - 7500 CA Enschede - t. 00-31-53-840 500. Davidsfonds/Infodok - Brabantsestraat 95A - 3000 Leuven - t. 016-22 87 44

SEKSUEEL GEWELD

Alle mannen weten dat sexueel geweld voorkomt. De meesten kunnen zich echter niet voorstellen dat het ook in hun eigen omgeving gebeurt.

De *Stichting Mannen Tegen Seksueel Geweld* is de eerste Nederlandse mannenorganisatie die het probleem aanpakt. De **affiche** met de tekst «Je wilt een vriendin die altijd voor je klaar ligt ?» en de **brochure** «Gedwongen seks ? Gewoon niet doen !» richt zich dan ook speciaal tot jongens en mannen.

Affiche, brochure en verzendkosten maken u 5 gulden lichter, te storten op gironummer 5570759 van MTSG Amsterdam. □

Mannen Tegen Seksueel Geweld - Postbus 11597 - 1001 GN Amsterdam - Nederland

DE VIKINGEN !

Er toert een bijzonder inventief poppentheater door de Vlaamse basisscholen: *Wickie de Viking* door *Poppentheater De Spiegel*. Uit het quasi-niets ontstaat een fantasiewereld met verrassende poppen, voorwerpen en muziek. De acteurs verstoppen zich niet maar zitten middenin de actie. Erg geschikt voor kinderen van 7 tot 12. En iets heel anders dan de klassieke poppenkast. De voorstelling kan ook in een turnzaal worden gespeeld en er is een verwerkingsmap beschikbaar over machtsverhoudingen. Want daar gaat het over: het avontuurlijk generatieconflict tussen vader en zoon Viking.

De groep heeft ook twee voorstellingen voor kleuters: *Piepkast en Huizewuwzewoutertje*.
 U kunt een folder aanvragen bij *De Spiegel - Antwerpsesteenweg 87 - 2550 Kontich - t 03-457 58 89*

PATERSHOL

Tot eind december kunt u met SOCAK het Gentse *Patershol* bezoeken. Het volledige **vormingsprogramma** duurt een halve dag en kost 2000 fr. voor een groep van maximum 15 personen.

Daarvoor krijgt u een tentoonstelling met originele etsen van *Simon Van Loo*, een video-impressie, een groepsgesprek over de kunstzinnige vormingsmap *Patershol*, een geleid bezoek aan deze beroemde stadswijk en een demonstratie van etstechnieken door de kunstenaar. U kan ook een programma à la carte samenstellen in overleg met SOCAK.
 SOCAK - Dienst Kunstzinnige Vorming - Dendermondsesteenweg 319 - 9040 Gent - t 091-28 90 55

NIEUWE PUBLIKATIES
 ALGEMEEN

- Boekenbeursbezoek met leerlingen

Een werkmop voor leraars derde graad lager onderwijs en lager secundair onderwijs om in de klas rond boeken en auteurs te werken zonder bezoek aan de boekenbeurs. U kunt ook korte gesprekjes met jeugd auteurs plannen.

Katholiek Centrum voor Lectuurinformatie en Bibliotheekvoorziening - Mutsaertstraat 32 - 2000 Antwerpen - t 03-232 77 94 - 150 fr.

- Standaard Ontdekkingen

Vlot geschreven en makkelijk leesbare pockets over onze verre en nabije geschiedenis. Er zijn reeds 12 titels verschenen die u van de Egyptische piramiden via het Braziliaanse Amazonewoud naar de Chinese zijderoute voeren. Marco Polo, Alexander de Grote, Mohammed, Sitting Bull enz. zijn de hoofdpersonages in deze eindeloze ontdekkingstocht.

Standaard Uitgeverij - 160 blz. per deel - 395 fr. per deel

- Heilige oorlogen

Begin dit jaar deed Saddam Hoessein een oproep aan alle moslims tot de djihaad, de heilige oorlog. In dit boek gaan de auteurs op zoek naar de historische, religieuze en juridische achtergronden van dit begrip. De woelingen in India en Noord-Ierland zijn hedendaagse voorbeelden van een fenomeen dat al in de vroeg-Griekse geschiedenis bestond.

Martin Gosman & Hans Bakker (red.) - Kok Agora/DNB Pelckmans - 260 blz. - 795 fr.

- De school moe

Een handige brochure waarin de auteurs op zoek gaan naar de oorzaken van schoolmoeheid en spijbelen. De brochure richt zich vooral tot de ouders, maar ook de leraar vindt veel voorbeelden en tips om deze problemen te verhelpen én voorkomen.

Bond van Grote en Jonge Gezinnen - Troonstraat 125 - 1050 Brussel - t 02-507 89 44 - 44 blz. - 120 fr.

BASISONDERWIJS

- Kijk hoe ik groei

Voor de kleuterbibliotheek en eerste lezertjes is er nu een knappe reeks boeken die de groei en ont-

wikkeling van dieren op de voet volgt: poes, kikker, eend, hond enz.

Zeerge detailleerde en kleurrijke foto's geven samen met een eenvoudige tekst stap voor stap weer hoe een klein dier groot wordt en welke vaardigheden het vaak al spelend ontwikkelt. Stevige en mooie, blijvende boeken.

Standaard Uitgeverij - 255 fr. per deel

- 50 eenvoudige dingen die kinderen kunnen doen om de wereld te redden

50 tips voor kinderen om het milieu te sparen, van het opsporen van waterlekken tot het opvoeden van ouders. Tot slot kunnen de kinderen zelf enkele eco-experimenten uitvoeren, zoals bijvoorbeeld het zelf maken van kringlooppapier. Zeer geschikt voor in de klas.

The Earthworks Group - Mingus/ Standaard Uitgeverij - 160 blz. - 450 fr.

- Groeien in onderwijzen 2

Een handleiding voor het tweede en derde jaar van de opleiding voor leraars basisonderwijs, maar ook boeiende lectuur voor actieve leraars. De thema's uit deel 1 worden hernomen en verdiept. Nieuwe thema's zijn dynamisch en affectief leren, het leren leren, de klas als groep en de leraar in de schoolcontext. De verwerking van deze thema's gebeurt via voorbeelden en taken.

Erik De Corde et al. - Wolters - 541 blz. - 1250 fr.

SECUNDAIR ONDERWIJS

- Aidsvoorlichting in scholen

De school doet niet alleen aan informatie-overdracht en cognitieve vorming. Ze kan in het kader van de aidsvoorlichting bewust het gedrag beïnvloeden. Als dit samen met de ouders gebeurt komen opvoeding en vorming op school en thuis in elkaars verlengde te liggen.

Marion Hamot - Thesis Bijzondere Licentie Menselijke Ecologie VUB - Pleinlaan 2 - 1050 Brussel - t 02-641 34 24 - 52 blz. - kopie verkrijgbaar aan 5 fr. per blz.

- Jobstudenten

Een handige brochure over het statuut van de jobstudent: arbeidsovereenkomst, loonberekening, zelfstandig statuut, belastingen enz. worden ineens heel wat eenvoudiger.

Dienst Studentenvoorzieningen - Van Dale college - Naamsestraat 80 - 3000 Leuven - t 016-28 44 34 - 40 fr.

KLASSETIP VAN DE MAAND

- Met Europa samen op weg naar een nieuwe toekomst

Christen-Democraten voor Europa en Instituut voor Politieke Vorming hebben een onderwijsproject klaar voor de twee laatste jaren van de basisschool. Het pakket bespreekt het ontstaan van de Europese Gemeenschap, haar lidstaten, beleidsterreinen, werking en besluitvorming. Toch is dit project niet zo droog als het hier klinkt, want de klemtoon ligt vooral op **groepswork en samenspel**.

Voor de leraar is er een **handleiding** met achtergrondinformatie en didactische tips, voor de leerlingen een **werkmop** met invul oefeningen. Daarnaast is er een reeks **affiches** die enkele thema's visueel voorstellen.

Voor de plezante én leerrijke noot zorgen een **dominospel** waarbij de leerlingen kennis maken met de Europese lidstaten en een **kwartetspel** dat toont op welke terreinen de Europese Gemeenschap invloed uitoefent.

Tenslotte vindt u in uw handleiding alle gegevens om een **rollenspel** rond deze thema's te organiseren. U kunt dit project gemakkelijk uitwerken in vijf halve dagen. Daarbij kunt u eventueel toewerken naar een door de leerlingen zelf gemaakte **tentoonstelling** voor de ouders.

Een basispakket kost 800 fr. en bestaat uit een handleiding, 20 werkmappen, een set van 4 affiches, een dominospel en een kwartetspel.

CDE/IPOVO - Tweekeerkenstraat 41 - 1040 Brussel - t 02-238 38 24

VLUCHTELINGEN

Vrijheid in Ballingschap brengt het drama van ballingschap en vluchtelingenkampen volop in de kijker. Fotografen met wereldfaam leverden werk voor een internationale **phototentoonstelling** waarmee het **Hoog Commissariaat voor Vluchtelingen** zijn veertigste verjaardag viert. Films en videomontages zorgen waar nodig voor de gepaste aanvulling.

Voor lagere scholen is er de **wedstrijd 18 miljoen vluchtelingen in de wereld**. Wie de vragenlijsten het beste invult mag op bezoek op de hoofdzetel in Genève. **Jonge journalisten** is de wedstrijd voor de 12-15-jarigen. Zij maken een reportage rond het thema vluchtelingen. De winnaars gaan samen met beroepsjournalisten naar Afrika.

De toegang tot de fototentoonstelling is gratis, de geleide bezoeken (per klasgroep) eveneens. Voor de **pedagogische werkmappen** wordt een symbolische bijdrage gevraagd.

Hoog Commissariaat voor Vluchtelingen – Dienst Jongeren – Ann Van Isacker – Van Eyckstraat 11a – 1050 Brussel – t. 02-649 01 51 – de tentoonstelling loopt van 9 december tot 31 januari in het Legermuseum in het Jubelpark.

POPPEN IN HET MUSEUM

De educatieve dienst van het Hasseltse **Stedelijk Museum Stellingwerff-Waerdenhof** speelt graag met poppen. Voor de vier hoogste klassen van het **basisonderwijs** organi-

seren zij verschillende formules die een museumbezoek combineren met een historisch poppenspel. Werkboekjes stellen de inhoud van het museum «speels» voor met invul- en tekenopdrachten (20 fr. per exemplaar, maar in de andere prijzen inbegrepen).

Formule A (1 u., 50 fr. per leerling). Keuze uit 5 thema's : Hasselt wordt een stad, de slag van Planckeweide, de industrialisatie, de eerste spoorlijn, volksfiguren.

Formule B (2 u., 80 fr. per leerling). Combinatie van drie onderwerpen : Hasselt wordt een stad, de industrialisatie en volksfiguren.

Formule C. Geleide stadswandeling (duur : 2 uren) in de voormiddag; 's namiddags formule A (samen 90 fr. per leerling) of formule B (samen 120 fr. per leerling). Deze formules én andere combinaties zijn enkel mogelijk na afspraak.

Stedelijk Museum Stellingwerff-Waerdenhof – Maastrichterstraat 85 – 3500 Hasselt – t. 011-24 10 70

BRT-SCHOOLUITZENDINGEN

Elke schooldag tussen 10 en 11 u. zendt de BRT op **Radio 3** schoolprogramma's uit. Zo loopt er bijvoorbeeld een reeks over **Mozart** (elke dinsdag om 10 u.40) voor alle leeftijden; een reeks **Peter & De Wolf** (2, 9 en 16 december om 10 u.20) voor de 5de en 6de klas; een reeks **Geschiedenis van de filmmuziek** (woensdag om 10 u.) voor het hoger secundair onderwijs en een reeks **Muziek en de Franse Revolutie** (27 november, 4, 11 en 18 december om 10 u.40) voor het secundair onderwijs.

De televisieprogramma's gaan op schooldagen tussen 14 u.30 en 15 u.30 via **TV1** de ether in. Alle tv-uitzendingen gaan op schooldagen in preview om 19 u. via **TV2**. Voor het secundair onderwijs zijn er bijvoorbeeld een miniserie **Het leven zet zich voort** (2 en 3 januari om 19 u.); een documentaire **Rot und Weiss** over 700 jaar Zwitserland (30 en 31 december om 19 u.); vier afleveringen over **Spelen met woorden** (23, 24, 26 en 27 december om 19 u.) en **Paris et ses environs** (3, 10 en 17 december om 19 u.).

U kunt van alle programma's **kopieën** krijgen (gratis als u zelf een lege cassette stuurt) bij De-

partement Onderwijs – Centrum voor Onderwijsmedia – Handelskaai 7 – 1000 Brussel – t. 02-217 41 90. De gratis **programmagids** en het **didactisch materiaal** bij de uitzendingen bestelt u bij de BRT. De gids ligt trouwens in elke school!

BRT-Schooluitzendingen – A. Reyerslaan 52-1043 Brussel – t. 02-741 53 02

VISSEN EN WATERPLANTEN

Elke visser weet dat er een verband is tussen een goed visbestand en aanwezigheid van waterplanten. De **Provinciale Visserijcommissie Limburg** illustreert dit met **twee gratis posters**. **Kijk 'ns onder water** toont zoetwatervis in onze Vlaamse rivieren en **Planten aan en in het water** spreekt voor zichzelf.

De posters bestaan in grote versie en in DIN A4-versie. Een leerrijk idee om uw klas te versieren.

Provinciale Visserijcommissie Limburg – Dr. Willemsstraat 23 – 3500 Hasselt – t. 011-22 67 11

NEDERLANDSE PUBLIKATIES

Het Instituut voor Leerplanontwikkeling produceert aan de lopende band lesmateriaal, achtergrondinformatie, bijscholingsmateriaal, congresverslagen enz. Wij signaleren regelmatig enkele recente aanwinsten.

– De jaarlijkse overzichten van het Nationaal Informatiecentrum Leermiddelen (NICL) geven een compleet overzicht van **methodes en leerboeken**. De reeks 1991 be-

staat uit de publikatie **Leermiddelen Basisonderwijs** en een reeks aparte publikaties voor het secundair onderwijs voor Aardrijkskunde/Geschiedenis/Maatschappijleer/Godsdienst en Levensbeschouwerlijke Vorming; Economische en Administratieve Vakken; Engels; Duits; Frans/Spaans; Nederlands; Wiskunde/Rekenen/ Informatica; Natuurwetenschappen; Techniek/Studielessen/Beroepsoriëntatie; Kunstzinnige Vorming/Lichamelijke Oefening; Technische Vakken; Sociale en Verzorgingsvakken en ten slotte Agrarische Vakken. Een aparte publikatie is geheel gewijd aan de in Nederland beschikbare Nederlandstalige educatieve software.

– **Op vleugels en met krukken** (± 850 fr.) bevat 17 artikelen over de kwaliteit van de kunstzinnige vorming in het basisonderwijs.

– **Schrijfdraad** (± 650 fr.) is een thematisch naslagwerk voor schrijfonderwijs in de eerste graad van het secundair onderwijs.

– Veel lesmateriaal voor het basisonderwijs en het buitengewoon onderwijs kunt u nu via **Davidfonds/Infodok** bestellen. Vraag daar de gratis catalogus.

Instituut voor Leerplanontwikkeling – Postbus 2041 – 7500 CA Enschede – t. 00-31-53-840 500. **Davidfonds/Infodok** – Brabançonnestraat 95A – 3000 Leuven – t. 016-22 87 44

SEKSUEEL GEWELD

Alle mannen weten dat seksueel geweld voorkomt. De meesten kunnen zich echter niet voorstellen dat het ook in hun eigen omgeving gebeurt.

De **Stichting Mannen Tegen Seksueel Geweld** is de eerste Nederlandse mannenorganisatie die het probleem aanpakt. De **affiche** met de tekst «Je wilt een vriendin die altijd voor je klaar ligt?» en de **brochure** «Gedwongen seks? Gewoon niet doen!» richt zich dan ook speciaal tot jongens en mannen.

Affiche, brochure en verzendkosten maken u 5 gulden lichter, te storten op gironummer 5570759 van MTSG Amsterdam.

Mannen Tegen Seksueel Geweld – Postbus 11597 – 1001 GN Amsterdam – Nederland